

**AZ ERD. EV. REF. EGYHÁZKERÜLET
EGYHÁZI ÉRTEKEZLETÉNEK**

1905—1906 ÉVI

ÉVKÖNYVE.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

ÖSSZEÁLLITOTTA:

TÁRKÁNYI GYÖRGY
AZ ÉRTEKEZLET EGYH. TITKÁRA.

ÁRA 2 KORONA.

Az értekezleti tagok tagsági illetményül ingyen kapják.

KOLOZSVÁR
„ELLENZÉR”-KÖNYVNYOMDA
== 1908 ==

106174

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Ima.

(Az egyházkerületi Egyh. Ért. 1905. évi V. rendes közgyűlésén Sepsiszentgyörgyön elmondotta Péchy Árpád ev. ref. lelkész.)

Mindenütt jelenvaló Atyánk! Ura az égnek és a földnek, Ura a lelkek végtelen világának! „Im bejöttünk nagy örömmel felséges Isten, a te szentidnek gyülekezetébe, a te templomodba!” És megnyitjuk szánkat e hegyen épített ősi szentegyházban mi, kiket e pillanatban egy érzelem, egy óhajlás tölt bé, kik jöttünk hazánk különböző tájairól, hogy imádjuk a te nagy nevedet és keressük a te világosságodat, melynek fényénél, életadó melegénél várjuk szentlelkednek felindítását.

Tégedet keresünk mennyei Atyánk! Oh mond, hol találhatunk meg? Az égnek seregei között, a néptenger csapongó haragjában, vagy hitünk mélységeiben? Oh bocsáss meg Uram, hogy kérdeztünk! Hiszen lelkünk tudja, evangéliuma tanítja: egyszer galamb voltál, másszor turul madár, úgy szálltál előttünk, a te lelked vetett lángot a csipkebokorban, s te hallattad szabadító szódat: menj és hozd ki őket a szolgaság házából!

Hálára nyilik ma ajkunk a napért, a melyen újra átröpül angyalod az égen, kezében az örök evangéliummal, a melyen ismét kitöltötted a te igazságodat

minden népekre és nemzetiségekre. Hálára nyilik ma ajkunk a te csodálatos cselekedetedért, hogy újból alá szállott a magasságból a Krisztus biztosító ígérete: az ég és a föld elmulnak, de az én beszédim megmaradnak örökké!

Légy áldott Uram azon nagy időkért, midőn megsokasodtak a földön ismét az igaz Isten oltárai! Oh Uram, ha ma különböző nyelven és eljárás szerint is imádunk tégedet, csak a vallásos gyűlölködés démonát ne bocsásd be a mi kapuinkon. Oh, ha beborul is fejünk felett az ég és megrendül is lábaink alatt a föld: csak anyaszentegyházad egét ne fedje borulat, tévelygésnek, lelki sötétségnek köde rá ne ereszkedjék ismét a világra.

Dicsőség neked Istenünk a kiáltó szóért, mely egykor ismét végig zúgott a nagy lelki pusztaságon. Dicsőség neked a diadalért, melylyel a Bocskay, Bethlen, Rákóczi zászlóit lengetted, a könnyekért, melynek vizében lelkünket megmostad. A gályákért, melyek hitünknek hősokeket adtak és a nemzetek között nekünk sziveket hódítottak.

Oh, mi erős várunk, a mi szenvedést te a múltban mi reánk bocsátottál, az ma a mi dicsőségünk és jövőnk reménysége.

Ezt a boldogabb jövőt add meg nekünk! Adj örökkévaló nevet a te evangéliumi egyháznak, mely soha el ne vesszen. (Ezs. LVI. 5.) Jöjjön el a te országod: az igazság és a szeretet országa.

Oh, tedd erőssé különösen a te magyar evangéliumi egyházadat, mely egykor dicsőségben tündökölt, mintha napba öltözött volna, mert ha e világitó szó-

vétnek valaha kialudna e földön, halálnak halálával pusztulna el a te magyar néped.

Pedig mintha megnehezedett volna felettünk ismét az idők járása. Mintha a te népednek lelke csüggedne, hite fáradna és régi buzgósága tova szállott volna. Oh Uram, aggódó lelkünk hallja ismét a kiáltó szót: térjete meg és keresztelkedjete meg. Ezért jöttünk e testvéri közösségbe össze Atyánk e napon, mint a vihart érező madarak, hogy a te tanácsaidba erősítsük lelkeinket.

Könyörgünk azért Uram, jöjj a te népedhez közel, szólj hozzánk, mint hajdan Mózeshez és adj ajkainkra tanácsot, hogy szólhassunk azután mi is a te népednek szívéhez, hogy az a lelkében megkeseredve, összetörje bálványait és hirdesse Izraellel: én és én házam az urat imádjuk! Így tégy jót velünk Uram, a te szent fiadért, hogy mi, a kik ő általa szabadokká lettünk, a zászlót, melyre irva van: „Krisztus evangéliuma“, ismét fennen lobogtassuk és attól azután semmi el ne szakithasson. Így adj erőt nekünk Uram, hogy felkölthessük az alvó lelkeket, összedhessük a szétszórt tetemeiket, hogy munkálhassuk a te országodat: az igazság és szeretet országát.

Oh édes Istenünk teremts belénk új lelket és ha megujultunk, add vissza anyaszentegyházunknak, édes hazánknak régi erejét, hogy tündököljön messzire a népek között a magyar, mint ama történeti nagy időkben.

Istenünk, édes Atyánk, te irtad népednek lelkébe az Isten és a hazaszeretet lángját, oh hadd legyen e tiszta láng keblünkben egységes és oszthatatlan

erő, hogy kitartásban, magasztos életpéldákban legyen megszentelt hitéletünk és legyen gazdag nemzeti életünk. Oh Uram, de fáj szívünk, a midőn a mai elerjedést látjuk itt és ott a hitben, az erkölcsökben, a közélet viszonylataiban. Más boldogabb nemzeteknél vallás és haza azt jelentik: öröm, dicsőség, békesség, szabadság; nekünk pedig: siralom és aggodalom. A vallás angyala itt leereszti szárnyait és fájdalomban ég a nemzet lelke.

Lásd Uram, ellenségeink is körülvesznek minket, mint áradat. És oh Uram, a nagyvilágon nincsen nekünk kivüled senki jóakarónk. Ezért adj a te népedbe élő hitet, szeretetet, reménységet és e három kincscsel azután meggyőzzük e világot mind a diadalomig. Te benned bizunk azért Uram, te vagy a mi atyáinknak Istene, a mi birodalmunk és dicsekedésünk.

Azért édes Istenünk a törvényhozóknak és kormányzóknak, a lelkipásztoroknak és tanítóknak, mindazoknak, a kik néped előtt járnak, adj erős lelket, add a nagy ősöknek buzgóságát, törhetetlen hűségét, hogy példájuk gyújtson, hitük foglyul ejtsen elméket és sziveket. Igédnek adj lakozást egyházban és társadalomban. Az imádkozó szivekre bocsátkozz alá, mint a termékenyítő eső. A te tanításod áldásait töltsd ki reánk, hogy járjunk ismét a te utaidban, mint világosság fiai, keressük a te tanácsaidat és éljünk a te törvényeid szerint egymás szeretetében, mint lelki valóságok. Oh áldd meg Uram az embert még egyszer, a kit teremtettél és küldj több világosságot e földre. Amen.

A kijelentés, mint tudományos követelés.

(Irta és az egyházkerületi Egyh. Ért. 1905. évi V. rendes közgyűlésén felolvasta Horváth István, bükkösi ev. ref. lelkész.)

Felolvasásom tárgya a „kijelentés, mint tudományos követelés“. Tudományos követelés alatt pedig értem azt a logikai kényszerűséget, mely a tudományt arra szorítja, hogy ha az evolucio elméletet, a folytonosság és fokozatosság törvényét általános érvényű tekintélyre emelte: akkor a kijelentést is, a ker. theol. sarktételeit épen a fizikai és biológiai törvények, mint működési módok alapján magával egyenjogú tényezőnek kell elismernie, különben tudományos rendszertözet nélküli, csonka épület marad. A tudomány ugyanis a *természet beszéde* a természeti, a kijelentés a *szellemvilág beszéde* a szellemi emberhez. Mindenkinek van mondanivalója a másikhoz, hogy megértsék egymást s közös egyetértéssel vezessék az emberiség értelmi, szellemi, erkölcsi fejlődését. Mindenik arra törekszik, hogy mentől helyesebben ismerje, magyarázza a kozmoszt, az embert és a társadalmat.

Ugy de az ismeretnek hatása van. Ezentul kezdődik az ismeretlen végetlen birodalma, benépesítve a titokszerűség izgató álomlátásaival. Bármennyire szélesbitse a tudomány felfedezések által az ismeretek határait, foglaljon el bár óriási területeket az is-

meretlen tartományokból: a titkok és miszteriumok ringató hullámai közül ki nem menedik; a vallás megépen nem képzelhető miszterium nélkül. Az ember sokkal korlátoltabb ugyan, minthogy mindent tudhasson, mindent ismerhessen s teljes világosságot árasztson a titkok titkainak mélységeiben és magasságain: de sok emberöltőnek fáradságos és kitartó munkássága kezébe adta az eszközt, melynek segítségével, mivoltának megfelelő szükségleteit kielégítheti, bepillant a miszteriumok rejtek helyeire, előkészítheti a jövőt, öntudatosan, cselekvőleg vehet részt a folytonos fejlődés főséges processusában.

A folytonos fejlődés törvénye és általában minden törvény, áthatol oly tartományokba is, melyeket szem nem látott, kéz meg nem foghat és az evolucio, a folytonossági elmélet tanítása szerint, ott is megtartják értéküket — más szókkal a természeti törvények változhatatlanok, — a fejlődés végetlen. Előttünk az örökkévalóság, s annak szemléletében elfáradva, kicsinységünk érzetében, magunkat megalázva sohajtunk fel, óh én édes Istenem, mily csodálatosak a te munkáid és végére mehetetlenek a te utaid. Körülöttünk a fizikai és szerves természet az ő folyton változó tünetényeivel; a társadalmi, állami, egyházi átalakulások tajtékzó hullámveréseikkel, melyek követéseikkel folytonos izgatottságban tartják az emberiséget. Hátunk mögött egy történeti mult, egy oly fejlődési folyamat, mely időhöz kötött periódusát bevégezve, előkészítő talajul szolgált a jelennek, hogy ez hasonló szolgálatot tehessen a jövőnek. Van-e ebben valami rend, valami törvényszerűség, vagy pedig csak

akarati elhatározásoknak ötletszerű megnyilatkozása? ezt kérdi a tudomány ugy, mint a kijelentés. A theologia századokkal ezelőtt válaszolt e kérdésre; a természettudomány csak az újabb időben felelt az evulocio elmélettel, a törvény folytonosságának érvényre emelésével, melynek értelmében, a törvény hasonló viszonyok között az ismeretlen tartományokban is érvényesül. Ugyanazt mondják különböző szavakkal, csak hogy jól megértsük a mit mondanak.

Századokon át tartó megfigyelés és elmélkedés volt szükséges arra (mondja Lewes), hogy az emberiség azon meggyőződésre jusson, hogy a kozmos különböző és látszatra változó, sokszor egymásnak ellentmondani látszó tünetényei oly erőkből származnak, melyek a kozmosban, nem pedig elkülönítve, tőle idegen, természetfeletti főségben s magasztos függetlenségben székelnek. Igazat adott a theologiai theizmusnak.

A kiterjesztett erősség tehát egység, melynek fenntartó, kormányzó ereje nem rajta kívül, hanem benne székel. Csak az emberi elme tájékoztatlansága osztja két országra, természeti és természet felettire, melynek különböző törvények alatt állának, ugy, hogy az egyikben rend és bizonyosság uralkodik, a másikban az ellenkező; az egyiknek tünetényeit megismerhetjük, azokat célunknak megfelelőleg módosíthatjuk, irányíthatjuk, a másikéit nem.

Ezt az álláspontot feladta a modern protestáns theologia is; habozás nélkül fogadja el az evulocio elméletet, melyszerint a látható természetben működő törvények megtartják érvényüket az ugynevezett szel-

lemi, erkölcsi világban is, melyek hatásaikat a társadalmi, állami, egyházi tüneményekben jelentik ki. Igen! a nagy mindenség egy összefüggő organikus egység, melyben változhatlan, egyszerű és könnyen érthető törvények uralkodnak. Így például az eső testek fizikai törvényei változók és bonyolultak: de a fizikai törvény változatlan és egyszerű. A körülmények változhatnak, a magosságok különbözhetnek: de az átesett magosság viszonya az esés idejéhez változatlan marad. Így az emberi társaságban élő emberek cselekedeteit szabályozó törvények, paragrafusok sokfélék, változók, komplikáltak; azokra befolyást gyakorolnak a kultúra, a szabad akarat, átöröklés stb. stb., de az erkölcsi törvény változatlan. Ennél többet még ez ideig nem tudunk, értéke sincs több, mint annak a régi tannak, hogy a testek esnek, mert a vonzó erő hat rájuk: de meg van a törekvés és reménység, hogy idővel elő fog állani egy új Newton, ki az erkölcsi törvényt is oly világosan, egyszerűen és könnyen érthetően fejezi ki, mint nagy nevű elődje az esés törvényét.

Ez adja meg az evolucio elméletnek roppant nagy jelentőségét. Sőt ennél még többet is értésünkre ad; azt, hogy a törvényeknek is van törvénye, mely őket változhatatlannokká teszi. A változhatatlanságot a tudomány hirdeti; a kijelentés nevet adott neki, istennek nevezi és a theizmust ajándékozta az emberiségnek. Abban a mélyebben gondolkodók mind egyet értenek Pál apostollal, hogy a mi istenben láthatatlan, t. i. az ő örökkévaló hatalmassága és istensége e világnak alkotmányából és a teremtettt állatok-

ból megismertetvén meglássanak: de egyet kell érteniök abban is, hogy az istennek örökkévaló hatalmassága és istensége az emberi munka, fáradság, szorgalom által összehalmozott szellemi, értelmi és valláserkölcsi alkotásokban is ép úgy, talán még nagyszerűbben megismertetik, mint amazokban; legfenségesebben pedig istennek szellemi országában, melyről Jézus parabolákban oly érthetően beszél, s melyet ma is sokan természet feletti magasságban keresnek.

A tudomány mai fejlettségi fokán tehát megszűnt a kiterjesztett erősségnek természet és természetfelettire való szétválasztása, hanem e helyett elfogadta a szervetlenek, szervesek és a szellemiek országára való felosztást és úgy vélekedik, hogy e három nagy osztályba besorolhat minden eddig ismeretes és az ismeret határán túl eső, de sejtett tüneményeket, azoknak egymáshozí viszonyát, legyenek azok fizikaiak, chemiaiak, biologiaiak, sociologiaik, etikaiak, szellemiek, vagy bármiféle neműek.

Ez osztályozásnak lényeges sajáttsága az, hogy mindenik fokozatot a másiktól élesen megkülönböztethető és áthághatatlan korláttal választja ugyan el: de mégis minden felsőbb fokozat létezése feltételének az alanta állót hirdeti. Így a szerves élet alapfeltétele a szervetlen világ; a szelleminek — Jézus szerint isten lelki országának — a szerves világ, illetőleg annak legfejlettebb organismussa az ember.

Ez kétségtelen, bizonyításra nem szorul: de kérdés, miképen történik az átlépés egyik országból a másikba, a szervetlen hogyan lesz szerves? a halott

élő? az állat-ember szellemi? Két iskola áll szemben egymással. Az egyik azt állítja, hogy a holt anyag, az atom önmagától, saját erejétől elevenedik meg. A másik ezzel szemben azt vitatja, hogy a szervetlen világ önmagában tehetetlen, saját erején életre nem ébred; az életelvnek kell hozzá alászállani, felkeresni, tehetetlen állapotából kiemelni, a szervesek birodalmába bevezetni. Szerves csak szervestől származhatik, — *omne vivum ex ovo* — élő élőtlől, ez a biogenezis tana; ez az iskola dominálja a helyzetet.

A két ellentétes irány két nagy táborra osztotta a szellemi és valláserkölcsi világ tüneményeivel foglalkozó tudósokat is. Theologusok, filozofusok, moralisták, kriminalisták, pedagógusok, sőt műkedvelők is — ezek többen és hevesebben, mint a hivatottak — vitatkoznak azon kérdés felett, hogy a szellemi ember a természeti, azaz állat-embernek pusztán kultivált fejleménye-e, vagy pedig — mint Jézus tanítja — új teremtmény, mely felülről született.

Az első iskola elismeri ugyan, hogy az embernek, mint a természettől vallásos állatnak a legfőbb lény-nyel viszonyban kell lennie: de a vallást úgy tekinti, mint a mely a kultúra erkölcs, jellem fejlődése által a socialis élet műhelyében önmagától jött létre (papi találmány) halljuk uton-utfélen.

A másik iskola — bibliával a kezében — az új-jászületés tanát állítja ezzel szemben, vagyis azt, hogy a szellemi élet az élő szellem ajándéka. Az állat ember és a szellemi ember közötti viszony ugyanis hasonlít a szervetlen és szerves világ közötti viszonyhoz. Mint az oxigént, hidrogént, nitrogént és a többi

szervetleneket az életelv hívja életre: úgy Sándort, Pétert, Pált, Jánost, bárkít, mindenkit az élő szellem emel fel istenországába, a kiterjesztett erősség ez idő szerint észrevett legfelsőbb fokára.

Ime a tudományos kényszer. Ha elfogadjuk a tudományos osztályozást, a szervetlen, szerves és szellemi világok fokozatos létezését, ha elismerjük, hogy változatlan törvények alatt áll a mindenség, ha megengedjük, hogy élő csak élőből, szellem csak szellemtől származhatik, akkor az ujjászületés tanát fogadtuk el és megértettük ennek a kijelentésnek értelmét: „a kinél a fiu vagyon, annak élete vagyon, a kinél nincsen az istennek fia, nincsen annak élete. És ha eszünkbe vesszük, hogy a szervetlen világ sok elemei hivatottak arra, hogy az életelv hívására sötét börtönükből szabadulva, életre ébredjenek: de nem minden oxygen, hidrogen, nitrogen, foszfor, stb. stb. lesz hús, vér, ideg, élőszervezet, hanem csak azok, melyek kiválasztatnak: akkor világosan áll előttünk Jézusnak isten országára vonatkozó ezen kijelentése: „sokan vannak a hivatalosak, de kevesen a választottak.“ A kijelentés ime megelőzte a tudományt; a tudomány igazolta a kijelentési tant, hogy *az életelv a felsőbb régióból száll az alsóbbba.* Ime a keresztyénség tudományosan igazolt életelve! Ime az élő Istennek nem csak a hit szárnyain, hanem a szörszálhasogató, mindent analizáló tudomány kényszerítő hatalmával dicsőséges trónjára emelt, magában a kiterjesztett erősségben székelő állandóságnak, a törvények törvényének proklámálása. Hogy más néven proklámálja, mint a keresztyén theologia: az nem sokat változtat a dolgon.

Az osztályozás harmadik s így ez idő szerint felső fokán, tehát Istennek országa, gyakorlati megjelenésében a keresztyénség áll. Az ásványok, növények, állatok országa helyett, szervesen, szerves és szellem, Jézus szerint Isten országa. Azok, kik az embert a teremtmények felett megközelíthetetlen magasságba helyezik és azt hirdetik, hogy mindenképp ő érette teremtettek és ő határtalan ur azok felett: ezt az osztályozást talán mesterkéltnak, kierőszakoltnak ítélik, holott a tudomány mai álláspontján ez a legtermészetesebb. Nem szabad feledni ugyanis, hogy a modern tudomány a felmagasztalt embert önalkotta trónussáról a szervesek országában a növények és állatokkal egy sorozatba helyezi. Az élet legprimitívebb jelentkezésében, az embrió első megmozdulásában nem tud különbséget tenni a búzaszem, a csirke és az ember között. A búzát megeszi a csirke, kenyeret süt belőle az ember és megeszi a csirkét. Az ő részéről nem történik egyéb, minthogy bekebelezi az ételt s az azután történetekről semmit sem tud, a míg nem látja a szerves életet, a legkifejlettebb organizmust, az embert. Ekkor különböző oldalról esnek neki, darabokra szedik, összerakják, hogy megismerjék. A fizikus nehézségnek, magasságnak, törpének, hidegnek, melegnek találja; a kemikus felfedezi benne a szerves anyagokat, a hidrogént, oxigént, nitrogént, chlort, fluort, a szenet, foszfort, ként, kalciumot, potassiumot, sodiumot, magneziumot, vasat, még aranyat is. Az anatómus már a csontokat, húst, vért, az idegeket és ezeknek különböző csoportosulását látja, de nem találja sehol a lelket, az érzelme-

ket, az erényt, a bűnt, az akaratot; nem semmit, mit a régiek az objektív realitással bíró, önálló lélek működésének tartottak. Ahán — szól a biológus, tehát azok életi tünetények, következésképp a pszichológiának a biológiai tudományok között van a helye. Nekem ezzel semmi közöm — veti oda a zoológus — én már tisztában vagyok azzal, hogy az ember állat, még pedig gerinczes, meleg vérű és emlős állat és ez az én szakmámhoz teljesen elég. De nem elég nekem, követelődzik a sociológus. Az az állat-ember társas lény, a társadalomnak egy átoma és az állat csak a társadalomban és társadalom által fejlődik emberré. Ő az enyém. Mit osztok ilyen aprólékos dolgokon? dorgál a kor szellemétől megittasult, könnyűvérű, kultivált modern hazafi. Nézzétek a kultura bámulatraméltó vívmányait, a gyárak füstölő kéményeit, a művészet alkotásait, a városok fényes kirakatait, az eget karczó palota-óriások imponáló méreteit, a kényelemnek, élvezeteknek ezer meg ezer nemeit. Ez a mi büszkeségünk, ez a mi dicsekedésünk! Nó csak dicsekedj! biztatja az eddig hallgatag pessimista, ha nem pirulsz dicsőíteni azt a sok nélkülözést, nyomort, bűnt, gazságot, prostitúciót, melyeknek épen az annyira magasztalt kultura az édes anyja. Légy szives adj egy lámpát, hogy keressenem meg az embert, mert a kultura tomboló hullámaiban annyira elmerült, hogy én csak az állatot látom, marakodó ösztöneivel.

Szegény állat-ember! úgy széjjel van szedve, úgy össze van rakva, úgy ki van kívül-belől preparálva, hogy magára sem ismer. És mind ez saját munkája.

Saját munkájával megváltoztatta környezetét, életfeltételeit és ezek befolyása alatt ő maga is az átalakulásnak küszöbén áll, mert a szerves élet egyik lényeges sajátága épen az, hogy átalakító hatást gyakorol környezetére s ezen környezet hatása alatt maga is átalakul. A nagy izgatottság, élvezet miatt enervált, bomlásnak indult idegeivel kétségbe esve keresi a szabadulást, a váltságot a budhizmusban, a nirvánában való beolvadásban, a megsemmisülésben. Epiku, a gondtalan kéjelgő, mint egy zsenialis író, Yartin beszéli, álmában vigasztaló elégtétellel szemlélte, a mint Lucifer az utolsó élő férget is lábával eltapodta és az életet ez által megsemmisítette. Gyarló váltság.

Álmodozni lehet, ez is az emberi természethez tartozik, ébren is lehet ezt tenni: de az energikus, tettere kész ember ezt nem teszi, sőt az alvás idejét is megrövidíti, hogy annál kevesebb álomlátásai legyenek.

A ki ébren van s szemeit nyitva tartja, nagyon jól látja, hogy az ember környezetét átalakította, a viszonyok változtak, életfeltételei módosultak, ő maga is — viszonyítva a multhoz — erkölcsében, világnézetében, erényeiben, gyarlóságaiban, sőt még idegrendszerében is átalakult, ellentálló ereje gyöngült. A régi jó töltött káposzta megfekszi a bibicz tojással, tengeri rákkal, külömbféle inyencz nyalánkságokkal táplált gyomrát. A gyomor nem veszi be a töltött káposztát, nincs szüksége reá, átalakul a konyhaművészet. A társadalmi, állami, egyházi szervezetekben is új erők lépnek fel, új szervek képződnek,

régiiek tűnnek el, mint a folytonos fejlődés hozza magával. Ezeknek elhelyezkedési küzdelme, mint megdagadt folyam árja ragad mindnyájunkat. Az ár sok szemetet, iszapot vetett felszínre. Vannak, a kik örülnek ennek, mert ezek életfeltételei; vannak, a kik sirnak, jajgatnak, hogy oda az erkölcs, a vallás, vagy- és személybiztonság, megrendültek a társadalom oszlopai, inog, recseg, ropog, összeomlani készül az egész alkotmány. Ha nem életképes, sorsát el nem kerülheti. Újjá alakul és az lesz életképes. A búzaszem előbb megrothad s azután fakad az új élet. Aligha nem ez a képe korunk társadalmi, állami és egyházi életének is.

Franciaország egyetemeiről a theológiát, iskoláiból a vallástaniást tiltotta ki; a protestáns államok épen az ellenkezőt teszik. A humanizmus jótékony-célú előadásokkal mulattatja, tánczoltatja a jószívű közönséget; szegény-, szeretet-, lelenczházakat emel, javító-intézeteket, fényesen, kényelemmel berendezett börtönöket épít; a közjótékony-sági egyesület és poéta szívű művészek által, a szegények felsegélésére rendezett gyermek-ünnepeken a szerető szülők, bámuló közönség gyönyörködhetnek, tapsolhatnak az apróságoknak, a mesék kápráztató, csillogó alakjaiban, a hófehérkében és törpékben, a védő angyalban, a nagyapó szemefényében, a mesebeli királyi párban, a gyermek művészekben stb. stb. Sőt a képes lapokban lerajzolva, dicséretekkel elhalmozva, az utókor számára is megörökíthetik. Ez nem humanizmus.

Beteges vagy egészséges állapotnak jelei-e ezek? Ugy látszik, hogy a társadalom — már hogy lelki-

ismereti furdolás vagy más indító ok miatt az közönyös — lázas sietséggel siet lelki és testi szegényeinek, nyomorékjainak számüzötteinek, éhezőknek, koldusainak, örültjeinek, idegbetegeinek menedék házat emelni, oltalmat nyújtani, mintha készülné önmagát a társadalmi betegek, nyomorékok, sánták, vakok, idegbetegek menhelyévé átalakítani és berendezni. Egészséges, jól rendezett viszonyok között csak a munkaképtelen nyomorultak vannak a társadalom segélyére utalva, épkézlábu, egészséges embereknek meg kell találniok a maguk és családjuk anyagi, szellemi, értelmi, és erkölcsi létfeltételeiket, azt tudni kell jól és helyesen értékesíteni. Ha mégis ilyenek veszik igénybe és ilyeneknek kénytelen a társadalom segélyt nyújtani és az életnek megtartani, ezt lehet, ha úgy tetszik humanizmusnak nevezni: de nem az a szellemi ország, melyet Krisztus alapított. A szerves világban ezt az állapotot a biologia élelődiség, degeneráció nevezet alatt ismeri.

Hogy a társadalom élő szervei, a kultur emberek miként nevednek, megdöbbenő adatokat szolgáltat a társadalom tudományi társaságnak a „*tanügyi babonák ellen*“ folytatott küzdelme. Az iskolai dolgokban csalhatatlan dogmatikus álláspontra helyezkedett, a pedagógiai miszteriumok titkait féltékenyen és türelmetlenül kezelő pedagógusokkal a küzdelmet nem az iskolai ügyekben privilegizált szaktudósok vették fel, hanem másnemű szaktudósok: orvosok, elmegyógyászok, idegorvosok. Jendrassik Ernő, egyetemi orvos-tanár s vele egyetértésben egy sor fiziologus azt mondja, hogy első cselekedni való megvédelmezni

a gyermek testi és lelki épségét az iskolai rontástól, mert az iskola mai állapotában testileg, lelkileg káros a gyermekre, merénylet az ifjuság élete későbbi munkabírása ellen. A kiben egy csepp beteges, ideges hajlam van, abban az iskola kifejleszti azt. Aki örökösen gyenge idegzetű, az betegje lesz az iskolának. A kiben nincs magával hozott baj, az igen gyakran ott szerzi. Mentől feljebb vizsgálja az orvos az osztályokat, annál nagyobb számban talál megtámadott ifju testet, idegzetet, mondja Méray-Horváth Károly. Az iskola a gyermekekben irreális, egészségtelen felfogást teremt a világról, egészségtelen értelmi, lelki iránya; csalódásokra vezet, lelki kríziseket idéz elő abban az időben, mikor az ifju az életbe kilép, egész skála a megbolondulásig, a lelki teljes elsötétülésig vélekedik a lipótmezei tébolyda igazgatója, Konrád dr. A Ludovika-Akadémia parancsnoka Pávai Vajna Béla vezérőrnagy azt tapasztalta, hogy a katonai akadémiába került ifjak nagyobb része ideges és rendszeren épen a jobb bizonyítványokkal jövő fiatalok, mi szerinte arra mutat, hogy idegrontásnak kell folyni ott az iskolában. Pedig az ilyen idegrontás az életerő, a küzdőképesség vesztesége, ez pedig mindig veszteség marad, egészíti ki Grosz Emil egyetemi tanár. És így tovább.

Annak a nagy átalakulási processusnak, mely korunkat foglalkoztatja, egy porszemnyi picziny részecskéjét — talán nem a lekellemesebbet — markoltam meg, hogy némi homályos tájékozást nyújthassak arról, hogy mik folynak a szerves világ azon felsőbb regioiban, melyet az ember és a társadalom

foglalnak el s melyek alapját képezik a szellem magasabb országának. Arról már volt említés téve, hogy valamint a szerves világ nem önmagától, saját erején elevenedik meg: úgy a szerves világ legmagasabb produktuma, az ember egy magasabb szellem hívására emelkedhetik fel istennek országába, mint a fejlődés magasabb tartományába. A keresztyénség ugyanis azon igénnyel lép fel, hogy a fejlődésnek nincs határa, mint sokan hirdetik, hanem végetlen és ő utat nyit a továbbfejlődésre. Olyan fejlődés ez — mondja Drummond, — mely nélkül a természet munkája hiábanvaló, a szerves lények kifejlődése — daczára az általuk elvégzett fejlődési folyamat nagyszerűségének és az eredmény bámulatos voltának — zsák-utczánál nem lenne egyéb. Az ember a harmadik országra nézve csak embrio, munkáját tehát magasabb terv szerint kell végeznie; ha van egy magasabb fejlődési folyamat újból fel kell eleveníttetnie, hogy magasabb rendű fejlődés folyamatán mindig nagyobb tökéletességre emelkedve a végetlen értelemhez, Istenhez jusson. Mondhatjuk-e, hogy a természeti ember, az állat-ember immár eljutott a tökéletes erkölcsiségre? avagy csak tisztában van-e a tökéletes erkölcsiséggel? az organikus világ melyik produktuma jutott el a szellemi világ alapítójának és típusának hasonlóságára? biztosítva van-e az evolúció elmélet állandósága, ha el nem fogadják a szellemvilágnak a fokozatos fejlődés sorozatába való beosztását, mely előtt nem csekélyebb cél lebeg, mint az, hogy annak tagjai legyenek olyan szentek és tiszták, mint alapítója szent és tiszta.

Az állat-embernek szellemi életre ébredése épen olyan titok, miszterium, mint a holt anyagé, midőn szerves életté alakult. A vergődő elme ezt a miszteriumot a szeplőtlen fogantatás elméletével igyekszik érthetővé tenni. Hasztalan vergődés. Isten országa megvan, látjuk, benne élünk, keresztyének vagyunk. Ezt tudni elég, feltárultak a továbbfejlődés kapui, előttünk az ut, mely az örök életre vezet.

A keresztyénség még 2000 éves sincs. 2000 esztendő az idő végetlenségében, de még azon fejlődési folyamatban sem idő, melyet a föld gáznemű állapotától az emberi organizmus jelen állapotáig átélt. Isten országában az ember még csak embrio, évek sokasága szükségeltetik ahhoz, hogy magának megfelelő fejlett organizmust produkáljon. Hogy ez az organizmus fejlett állapotában milyen lesz, arról még sejtelmünk sincs, valamint arról sincs, hogy a mostani fokozatra fog-e következni egy negyedik s azután a többi, egész a végetlenségig. A keresztyénség erre mutat; az evolucio elmélet igazat szolgáltat nekie.

Mi mindezekről semmit sem tudunk. A kijelentés azonban ezekről beszél s a jelent — a miszteriumok titkainak rejtekhelyeiből, mint egy kikaparva az igazságot — a jövő számára alakítja, Isten országának megfelelő, minél tökéletesebb organizmusok felépítésére irányítja. Legyetek tökéletesek, mint a ti mennyei atyátok tökéletes, ezt az üzenetet mondja. Beszél egyebeket is, sokat, nagyon sokat beszél. Tőle halljuk, hogy az Isten országába való belépésnek feltétele az újjászületés. Ha valaki ujonnan nem születendik, nem láthatja Istennek országát, mondja Jézus

Nikodemusnak (Ján. 3. 3.), ott van különbség téve a testi és lelki ember között. Akik test szerint járnak, a melyek a testéi azokban bölcssek, mondja Pál apostol (Róm. 8. 5.). A társadalmi embert nem osztja fel gazdagokra és szegényekre, uralkodókra és alattvalókra, tudósokra és tudatlanokra, jókra és gonoszokra, nem társadalmi állásukra tekint, hanem a test és lélek szerint való teremtményekre. Állat — pszüchikos — és szellemi — pneumatikus — embert ismer és azt a követelést állítja fel, hogy mindenki új teremtmény legyen.

Azt, amit a kijelentés beszél, csak a szellemi életre ujjászületett ember érti meg, míg a testi ember azt kérdi Nikodemussal, hogyan születhetik az ember ujjá, ha vén? avagy születhetik-e valaki kétszer? A testi ember sokat nem ért, semmit sem ért meg a kijelentés beszédéből. Előtte érthetetlen a hegyi beszéd. Ugyan-ugyan kérdi csodálkozva, miféle boldogság lehet a lelki szegénység, a sirás, az alázatosság, az igazság ehezése és szomjuhozása, az irgalmasság, a sziv tisztasága, a békességre igyekvés, még ha Isten fiainak mondatnak is? avagy van-e boldogság abban, ha szidalmaznak, háborgatnak és minden gonosz hazugságot mondanak ellenetek a Jézus Krisztusért. Ha valaki arczul üt — folytatja bölcselkedését a testi ember — nem tartom oda a másik pofámat is, hogy azzal is hasonlót cselekedjék, mint az ujjászületett embertől kívánják, hanem ragaszkodom a törvényhez: szemet szemért, fogat fogért; miféle beszéd az, hogy szeressétek ellenségeiteket; áldjátok azokat, a kik titeket átkoznak, jót tegyetek

azokkal, a kik titeket gyűlölnék és imádkozzatok azokért, a kik titeket háborgatnak és kergetnek? Ez érthetetlen! Egyáltalán maga az egész kijelentés érthetetlen! nyugtatja meg magát a világi dolgokban elmerült kultur ember.

Igaza van! neki érthetetlen a hivagató szó; ő — mint Jézus egy példázatban igen jellemzően ismer-teti — nem jelenhetik meg a világ fiának mennyeg-zőjén, mert vagy tulkokat vásárol, vagy házasodik, vagy gazdaságát, kereskedését vagy valami más dolgot kell elintéznie, szóval nincs ideje. Jobban tenné, ha mentegetődzés helyett nyíltan bevallaná, hogy a szervesek országánál nem kívánkozik fennebb emelkedni, ő teljesen megvan elégedve a kultur ember állapotával; mert ekkor nyíltságával tiszteletet szerezne magának, a mit már nagyon is kívánatosnak tart. Mert utóvégre is roppant különbség van a világból való és újjászületett ember erkölce között. Mind a ketten lehetnek egyformán műveltek, becsületesek, jellemesek, kötelességeiket hiven, lelkiismeretesen teljesítők, úgy, hogy külsőleg teljesen hasonlítanak egymáshoz: de mégis mindenki érzi, hogy a vallásos, isten lelkétől ittasult ember más, mint az, a ki az erkölcsiséget kizárólag a kultura produktumának tekintvén, csak ehez alkalmazkodik. Nem az erkölcs a vallásnak, nem a humanizmus a keresztyénségnek, isten országának alapja, hanem megfordítva, a vallás ad tartalmat az erkölcsnek és humanizmusnak. A kultura szó nélkül roppant magas fokra emelkedett, valószínűleg még emelkedni fog, míg eljut az elérhető legmagasabb fokra, mint a szerves

élet szükségletei hozzák magukkal; átalakítja az ember környezetét, a társadalmat s ennek befolyása alatt átalakul maga az ember is: de lehull, elenyészik, mint a diónak kemény kérge, ha az élet működni kezd. A régi népeknek is volt kulturájuk; együtt temetkeztek el és a kíváncsiság sirjuktól ássa ki azokat, hogy némi fogalmat szerezhessen róluk. Ez a sorsa a mai kulturának is; egy későbbi kor ásóval, kapával vagy talán tökéletesebb eszközökkel fogja kiásni az eltemetett városokat s valószínűleg meggyül a baja egy-egy lokomotív óriással. Ez azonban legfőleg a szervesek birodalmának fejlődési fokát és menetét jelzi; magában véve egy folyton tartó körforgás, melyből saját erején kiemelkedni s egy magasabb régióba jutni képtelen.

Ebből a körforgásból vezet ki istennek újjá szülő lelke a kultur embert az ő országába, a folytonos fejlődésnek magasabb birodalmába, melynek mi is — legalább meggyőződésünk szerint — munkásai vagyunk s forró imádságban fohászunk: mi atyánk! szenteltessék meg a te neved, jöjjön el a te országod, legyen meg a te akaratod, miképen a mennyben, úgy itt alatt a földön is. Mindnyájan nagytiszteletű egyházkerületi értekezlet és mélyen tisztelt hallgatóság, személyválogatás nélkül hivatalosak vagyunk a léleknek ereje által istennek országába; hogy választottak-e? attól függ, hogy a hús és a vér, a szív és fő mily mértékben születik újjá az élő szellem hívására; megmarad-e az élő szőlőtökében vagy leszakítja magát róla.

Abban a szilárd meggyőződésben, hogy a tisztelt

gyülekezetben nincs senki, a ki az élő szőlőtökével, Jézus Krisztussal szoros életközösségben ne lenne, igénytelen felolvasásom záradékául a következő határozati javaslatot van szerencsém beterjeszteni.

Határozati javaslat.

Miután a természettudomány a természet beszéde a természeti emberhez, a kijelentés az élő szellem beszéde a szellemi emberhez: miután a tudomány az evolucio elméletet, a folytonos fejlődés törvényét általános érvényre emelte s az által a folytonos fejlődés magasabb fokának istennek országát, illetőleg ennek gyakorlati megjelenését, a keresztyénséget fogadta el: miután a biogenesis törvényének ereje által, hogy t. i. élő élőttől, szellem szellemtől származhatik, szükséges igazságnak itéli az embernek és emberiségnek a Krisztusban és Krisztus által lett újjászületésének elméletét:

mondja ki az értekezlet, hogy az emberi nem fejlődését vezető szellemi triumvirátusnak, a theológiának, filozófiának és természettudománynak megfelelőleg szakosztályokat állít fel, melyek az illető tudományágakban elért általános érvényű eredményeket összeszedve, feldolgozva, könnyen átérthető tájékoztatást nyújtson s ez által tartalommal gazdagítsa egyháztársadalmi munkálkodásunkat.

E végre küldjön ki egy bizottságot, mely a jövő évi egyházi értekezletre ez irányban tervezetet nyújtson be.

Határozati javaslatomat becses pártfogásukba ajánlva, türelmüket megköszönve, szeretetöket, bizalmukat továbbra is kérve, felolvasásomat bevégezem.

„Új eget és új földet várunk.“

II. Péter III. 19. (XXI v.)

(Az egyházak. Egyházi Ért. 1905. okt. 17-én tartott V. rendes közgyűlésén, a sepsiszentgyörgyi nagytemplomban elmondotta
I. Irsay József kolozsvári magyar-utczai pap.)

János pedig a Jelenések könyvében már látta ezt az új eget és új földet. Ugy pedig, hogy ez első ég és az első föld elmúlt volna, a tenger se vala többé, megnyilik az Istennek hajléka az emberek előtt s lesznek Istennek népe, az Isten pedig lesz az ő Istenök... Szózat hallatszott mennyből: „És az Isten eltöröl minden könnyhullatást, halál nem leszen többé, sem keserőséggel való sirás, sem kiáltás, sem semmi fájdalom nem leszen többé, mert a régiek elmultak“. Aak! várjátok-e azt az „új eget és új földet?!“ Szívesen ígérem nektek... Pedig Jeremiás próféta kesergése is a lelkemben van IV. 19. stb... fájdalom van a szívemnek rekeszeiben, mert elvész a föld és elpusztíttatnak az én sátorim egy szempillantás alatt... ha tekintem a földet ime hiábanvaló és puszta, ha tekintem az eget ime semmi világosságok nincsen, ha tekintem a hegyeket, ime reszketnek és minden halmok ingadoznak, szétekintek magam körül és nem

látok *embereket*, még az égi madarak is elmentek Egy szóval a zsiros tartomány olyan, mint a puszta“.

— — Ha láttátok fennebb Jánosnál a mennyei Jeruzsálemet, nem láttok-e a Jeremiás siralmában valamit, ami mondaná lelketeknek: „új eget és új földet várunk“.... De tán meg is vagytok ti szokva aak, hogy itt új ég és új föld várjon. Tudja már a gyermek, hogy e küszöbön belül *más világ van*.... Meg vannak jegyezve a napok és az órák, a mikor ide kell jönni. Fölveszi mindenki ünnepi ruháját. Látja a fiu apjától, a leány anyjától. Időszámításunk kezdetétől mindig így volt, mi is így kaptuk, magunk is így hagyjuk: illendő módon, nehogy méltatlanok legyenek a fiak és leányok a b. emlékezetű elődök-höz. S ha ilyen szép renddel és ékesen folynak mindenek, minek is hirdetni „új eget és új földet“.

Mikor a májusi verőfényes nap hinti ragyogó sugarait, mikor a virágos mező szebb, mint Salamon király fényes palotája, mikor zeng a liget és csattog az erdő, akkor még csak hirdethetjük az új eget és az új földet. De mikor a hegyek köröskörül tele vannak hóval, mikor úton-útfélen ott a kemény ítélet, „minden test olyan, mint a fű“, a hulló levélnek evangyélioma nem alkalmas ehhez az igéhez, „új eget és új földet várunk.“ Így jár a mi Erdélyi Kerületi Egyházi Értekezletünk is városról-városra, határról-határra, a mint most tihozzátok jött ez ősi százados székely fővárosba. A szerencsénk több vagy kevesebb. Mi elvisszük mindenüvé (a mit az Isten adott) szivünk buzgóságát, lelkünk boldog lángolását, ha aztán ott is találunk, a hova megérkezünk, csak

úgy dagad a keblünk a kálvinista öntudattól. Ha pedig nem találnánk semmit, lehajtjuk fejünket, mint a káka: és úgy megyünk haza, mintha leforráztak volna. S titkon, visszafojtva vagy egymásközt beszélgetve, vagy néha hangosan az egész világ előtt kívánjuk azt az „új eget!“

Nemkülömben vagytok ti is aak! A világ azt tudja, hogy a hol az ég, ott az Isten. A papok dolga aztán megtartani Isten előtt a világ népeit. Ügyeljenek ők az oda felvalókra; az ő hivatásuk. Es ha nincs eredmény, ha méltatlankodás, zugolódás, panasz támad, mint sötét felleg mögül a fényes napot, mint nehéz nyomoruságból a szabadulást keresitek, várjátok azt az „új eget.“ Hallok panaszokat nem egyszer, hogy a papok is egy héten csak $\frac{1}{2}$ napig papok, aztán elmerülnek ők is a világba. Emészti egyiket a kenyérnek gondja, másikat a gyerek, harmadikat a haza.... A világ úgy, mint titeket. Nem tudom aztán panasz számba vegyem-é aak, ha szolgáitok olyanok lennének, mint ti magatok. Örökké lelkem előtt van ugyan néhai Nagy Péter püspökünknek egy papi kibocsátó beszéde, a mit ifju szolgatársaihoz intézett: „Fiuk, vigyázzatok! Inkább legyen valaki tánczmester sánta lábbal, vagy énekmester rekedt hanggal, semmint kálvinista pap *hit nélkül.*“ És nem is kell mondja egyikünk se dicsekedve, nekem *van* s bizongassa egyik lelkes missiójával, másik ékes praedikációval, bűbajos beszéddel és szivreható előadással. A beszéd csak beszéd, a szó csak szó. Külön kell meglássék rajtunk, ha van is, ha nincs is. Isten nem csúfoltatik meg. Ugy volt örökké.

És most veszem számba újra textusomat, hogy vártam tiveletek egybe amaz „új eget“. Tele lesz a lelkem, erős maradok — várok....

De „új földet“ is ígértem ugy-e aak! Álljunk is meg itt, közelebb van hozzánk. Én sokszor megállok a mellett a textus mellett: „Beszélj a földdel és megtanít téged“ (Jób 12. r. 8. v.). Ugy szeretem. Aztán ez a mi áldott magyar földünk az egész világnak a bokrétája. Ilyen föld nincs több. „Szent nekünk itt minden lépés, minden pont!“ Száj ki nem mondhatja, mi mindenre tanít minket ez a lábunk alatti por. Volt-e valamelyitek a mult héten Hidvégen, hogy meghallgassa, mire tanít minket emlékezetben ez a föld? Menjete el holnap ősi székely kollegiumotokba és tanuljatok ott emlékezni — apáitokra! Öregek vagy ifjak, tudtok-e vagy egy szép regét abból az időből, mikor a bujdosó Mikesnek „Zágon felé mutat egy halovány csillag?“ Lelketekben megvillan-é vagy egyszer annak emlékezte, kinek hírét egyszer a szelek a kézsmárki hegyek felől hozták dicső eleiteknek. Kinek hó takarta lába nyomát és szél fúta be a nyomdokát. Ki mikor a beszki hegyeken átment, környét ejtve mondá: „ha minden elhagyott, Isten el nem hagyott!“ Vagy csak magatokról szólva, tudjátok-é mért mondta a nemzet lánglelkű költője a ti véretekről, hogy „minden kis cseppje drága gyöngyöt ér“?!.. Ugy van-e most is, mint régen volt?! En nem tudom, mert először vagyok köztetek. Kolozsvártól Sepsiszentgyörgyig nem csináltam egyebet, csak beszéltem a földdel — az ablakon keresztül. Láttam a nagy kiterjedésű pusztá

„Mezőséget“, ott jöttünk el a Marosmentén valameddig, aztán a Küküllő és Olt völgyén, betekinték a „Barczaságra“ és úgy érkezünk meg a ti „szép mezőökre“. Nem is tudok tisztán számot adni, mire tanított engem ez a föld. Csak úgy elmélkedtem magamban. Láttam a mezőségen a nagy földtáblákat, szalmás kunyhókkal, patics és vályogfallyal, ritka magyar szóval. Láttam szép rendezett ősi városokat, cserepes házakkal rendezett utcákkal, gondozott marhával — idegen beszéddel... Vártam aztán az „új földet“, a ti földeteket. Brassótól Kézdivásárhelyig, Sepsiszentgyörgytől a csiki havasokig előttem állott, mint egy kiterített térkép. Utána gondoltam, hogy a mint jöttünk, mind keskenyebbek voltak a mezei parcellák. Erre felétek már olyan keskeny kertpázmákat láttunk, hogy tovább osztani nem lehet... Elmélkedtem... Olvasom sokszor, hogy hányan mennek a hegyeken át a szomszédba kenyeret keresni. Hányan szedik össze magukat és elmennek a nagy vizeken túl. Olvasok az itthon maradtokról, hogy vész össze egy barázda miatt apa fiával; s egyik halva marad az ősi rögön; hogy perli egyik testvér a másikat, a meddig egy darab földje és egy utolsó fillére van. De ti jobban tudjátok azt aak, mint én. „Székelyföld, mindig zöld. Oh, beh régen volt... Jaj! régi szép magyar nép. Az ellenség téged mikép szaggat és tép! Fonnyadsz, mint a lép. Szegény magyar nép, drága székely nép!“...

Kivántok-e „új földet“ aai! Ha igen, én szívesen ígérem nektek.

Álljunk meg aak! Biztattalak ez áldott órában,

hogy várjunk „új eget és új földet“. Tudom azonban, hogy aki mind az eget nézi, megbotlik a kőbe, aki pedig mind a földet nézné, a szembejövőkbe ütközik. Ha nem látná valaki, hogy az ég és föld két ölelő kar, melylyel a gondviselő Isten tart minket az ég alatt, a föld színén, annak a lelke csak olyan lehet, mint a por. Aki azt hinné, hogy mi — ti szolgálítok — papokul, amolyan elválasztott „ügyvivői“ vagyunk a Kegyelmes Istennek, elválasztott órában osztogatunk különleges idvességet és csak csöndes ünnepi órán keresitek lelketek békességét — amaz új eget — olyanok lennétek, mint az alvajáró.

20 esztendőös pap vagyok aak! és a mai napig soha se voltam „disz szónok“ (most is elválasztott jeles szolgatársam véletlen szerencsétlensége állított ide): érzem, hogy nem tudtam alkalmasan megválogatni a szavakat, összefűzni a mondatokat, méltó formába önteni a jeles alkalomhoz illendő beszédemet. És ti csalódva mentek el tőlem. De bizony mondom nektek, hogy a meddig végeztem a theológiát és eltöltöttem a hátam mögött levő 20 esztendőt, „hitet“ sohase tudtam könyvből tanulni meg. Azonban igenis voltam földalatti kunyhóban, féloldalt kellett az ajtón bemenjek, palástomat nem terjeszthettem ki, a hajlékban nem állhattam egyenesen, a nyomoruság miatt, — beteg aa. vigasztalására siettem. Voltam fényes palotákban, válogatott keleti szőnyegeken tapostunk — drágább volt a pénznél, volt ott fény, ragyogás; de nem volt egészség. 18 esztendőt ott szolgáltam aak, ahol Básta és „darabontjai“ 10 magyar kálvinista templomot perzselték föl népével és papjaival

együtt, a mikor újítgattuk a romokat, szekerekkel hordtuk a papok és hiveik barna csontjait a temető-kertbe: — ott régen volt lélek... Sokszor emlegetem, de különösen a lelkem előtt áll, mikor prédikálom az aaknak: „ti vagytok az élőkövek“....

De kimegyünk mindjárt aak! és ott egyebet hallotok. Egyik mondja én szelidlelkü ember vagyok, a vallásból nem csinállok semmit... A másik: igaz van a kálvinista káténak, hogy „az Istent egy ember sem látta“ s aztán mosolyog egyet. Harmadik szól: „felekezet“ micsoda hiábavaló gondolat a 20-ik században... minek folytassam azonban, ti is épen ugy halljátok, mint én. Bizony mondom azért aak jó lélekkel nektek „az Isten nem csufoltatik meg“, inkább akkor van jelen, mikor leginkább szeretnék az emberek, hogy ne legyen; és akkor teszen élő tanubizony-ságot, mikor leginkább félnek tőle.

Ezt tartsátok meg, mint jó keresztyének!....

Azokról a mondottam barna csontokról pedig azt olvastam, hogy 400 esztendő óta a mi csapás, keserűség és nehéz megpróbáltatás érte a *magyart*, annak mind a kálvinisták testén és lelkén kellett keresztül menni. De erre is mondom azért aak, hogy a meddig a széles hazában egyetlen fatornyu kálvinista templom, benne szószék s rajta a fekete palástos szolga lesz, legyen bár könyhullatásunk mi nekünk kenyerünk éjjel-nappal és panaszunk nőjjen meg tul, az egeknek egein: 1000 esztendő's Hazánk-nak, drága Nemzetünknek, és édes magyar Anya-szentegyházunknak *élni kell!*

Ezt ne felejtsétek el, mint jó kálvinisták!..

Innen is köszönöm szives vendéglátástokat. Köszönöm, hogy meghallgattatok. Hogy szivesen, nézitek, miként megyünk az aak után; ha nem jönnek a templomba, megyünk az utcára, ha ott se találjuk, megyünk a házukba, vagy elhijjuk a tanácsterembe, igyekezünk, hogy alkalmas, vagy alkalmatlan időben híveknek találtassunk azokban, amire bizatánk.

Emlékezzetek biztató szómra: „Uj eget és uj földet várunk.“ Ne csak... Hanem, jertek munkálkodjatok velünk, hogy legyen is „uj ég és uj föld“. Amen.

Jelentés az Egyh. ker. Egyházi Értekezlet 1904 – 1905. évi munkásságáról.

Irta és az 1905. évi közgyűlésen felolvasta:

Tárkányi György, egyh. titkár.

Mielőtt jelentésemhez hozzákezdenék, ki kell jelentenem egy dolgot: t. i. én ugy fogtam fel a jelentés készítésénél feladatomat, hogy az én titkári jelentésemmel hü képét kell adnom az Értekezlet egy évi munkásságának; abban sem szépitgetésnek, sem leplezgetésnek nem szabad helyet adni, általában semmit, ami megtéveszthetné a közvéleményt. Jól tudom én, hogy vannak jelentések, amelyek sok ember példáját követve, ugy tudják gruppirozni a semmittevést, hogy az még számottevő munkának is láttassék. Ha követni akarnám ezeknek példáját, tudnék én olyan jelentést terjeszteni a t. közgyűlés elé, hogy bámulatba ejteném a közgyűlést és a világot. Azonban ettől megóv, meg kell hogy óvjon a tisztemmel járó komolyság, az Értekezlet méltósága. De a míg ezt tudom és érzem, addig másfelől a felől is tisztában vagyok, hogy a jelentés készítésénél az igazság érzete kizárja, ki kell hogy zárja a munka értékének a lebecsülését, kicsinylését és a kicsinyhitü csüggedést.

Azért, amig törekedni fogok jelentésemben kerülni minden szépitgetést, leplezgetést, addig másfelől kötelességemnek érzem minden legcsekélyebb jóra való munkának a méltánylását és méltatását. Mert

hiszen fiatal és a kezdet nehézségeivel küzdő egyesület vagyunk, szervezetünk hiányos, hézagos, nincsenek a gyakorlat, az élet által kipróbált intézményeink és sok tekintetben kísérletezésre, tapogatózásra vagyunk kényszerítve. És mint olyan intézménynél, amely egyedül az erkölcsi kényszer erejével akar hatni és kell hogy hasson, inkább helyén van a szeretetteljes utbaigazítás, mint kiméletlen bírálat.

És így fogva fel már kötelességemet jelentésem elkészítésénél, az Értekezlet múlt évi működéséről a következőkben van szerencsém beszámolni.

A központ munkája.

Kezdem a központban végzett munkákkal. Kinyomattuk az Évkönyvet 1000 példányban, amint azt a közgyűlés 8 ik jkvi sz. a) pontja alatt elhatározta, kimondván itt, hogy a felesleges költségek elkerülése céljából a bejelentett tagok számánál 100 darabbal több példányban készítenő el. A tagbejelentés határidejéül aug. 15 ét tűzte ki a közgyűlés. A felhívás a tagok bejelentésére megtörtént, azonban egyetlen egyházmegye sem méltatta figyelemre s újra fel kellett szólítani, új határidőt tűzve ki a bejelentésre. Az eredmény most is ugyanaz lett: így azután kénytelenek voltunk a már régebben beküldött összesítő kimutatások alapján állapítani meg a tagok létszámát egyházmegyénként, amennyire meg lehetett állapítani, mert egy pár egyházmegye még összesítő kimutatást sem küldött a közgyűlésre.

E késedelmeskedés miatt az Évkönyv csak 1907 jan. végére készülhetett el.

Sajnálattal kell jeleznem, hogy az Évkönyvben sem a közgyűlésen elmondott ima, sem a prédikáció nem volt közölhető, mert az egyiket többszöri sürgetésemre sem kaptam meg, a másikat pedig a szerző kereken megtagadta.

Az Évkönyvben egy, azt hiszem, a t. Közgyűlés helyeslésével találkozó ujitást kezdettem, t. i. a végén közöltem a pénztárnok kimutatását a beszédett tagdíjakról s így az Évkönyv egyszersmind a tagdíjak nyugtázását is magában foglalja, ami az ellenőrzés szempontjából nem felesleges.

Az Évkönyveket f. évi február havában küldöttem szét és pedig, minthogy az új postai szabályok szerint nem lehetett az igazgatótanács útján díjmentesen szétküldeni, költség kimézés céljából azon egyházmegyékbe, amelyeknek összesítő kimutatásán ki volt tüntetve a tagok lakóhelye, egyenesen a tagoknak küldöttem el 5 filléres bélyeggel, öt egyházmegyébe a pénztárnokoknak kellett küldenem csomagokban, hogy szétküldjék, ami kettős költséget okozott, egyet nekünk, egyet az egyházmegyei pénztároknak. Így okozott itt is a gondatlanság és kényelemszeretet egy csomó felesleges kiadást.

A Vasárnap.

Értekezletünk ebben az évben is kiadta a Vasárnapot. Most már egészen az Értekezlet tulajdona, mert az elmúlt évben kifizette pénztárunk a még fennálló 1000 korona tartozását a lap előbbi tulajdonosának. Nagy eredmény ez, mert a lap átvételi árát, 1800 koronát nem egészen két év alatt le tud-

tuk fizetni úgy, hogy most már egy nagy tehertől szabadult meg pénztárunk.

A lapról külön jelentést teszünk a t. Közgyűlésnek, nem mulaszthatom el azonban, hogy a magam részéről is egy pár szót ne fűzzek ehhez a jelentéshez. A lap szerkesztését 2 évvel ezelőtt vállalta magára Vajda Ferencszékelyudvarhelyi lelkésztársunk. Minden díjazás nélkül, egyedül csak ambícióból, az ügy iránti lelkesedésből vállalta el és végezte mindmostanáig. Most, amint jelentéséből is olvassuk, de már régebben is jelezte, lemond a szerkesztői tisztségről. Hogy hogyan fog végezni a t. Közgyűlés a szerkesztői állás betöltése ügyében, nem tudom, de bármiképen végez, ki kell fejeznie sajnálatát távozása fölött, ki kell fejeznie legteljesebb elismerését és köszönetét iránta azért a nemes, buzgó, önfeláldozó munkásságért, amelyet szerkesztői tisztségében kifejtet'. Ez a legkevesebb, amit Vajda Ferenc szerkesztővel szemben tehet.

Prot. árvaházi képes naptár.

Az ig. vál. 1903. nov. 8-án tartott ülésének határozatából 1904 ápr. 15-én szerződést kötöttünk Hornyánszky Viktor könyvkiadóval, amely szerződés értelmében a kiadó a kiadásában megjelenő Prot. Árvaházi Képes Naptárnak egyházkerületünkben nem könyvkereskedő útján eladott példányai után 5—5 fillért juttat Szeretetházunk alapja javára. Az elszámolás 1904. december 2-án megtörtént. A kiadó által küldött kimutatás szerint elkelt egyházkerületünkben 1533 példány. Különös buzgóságot fejtettek ki a

naptár terjesztésében a brassói, dési, krasznamihályfalvi, magyarbólkényi, petrozsényi, tordosi, bucsai, bonchidai, sóváradi, bálványosváralyi, m.-décsei, szászajtai, zékelyudvarhelyi és málnási lelkészi hivatalok.

Az eladott példányok után járó 76 kor. 65 fillért a cég elküldötte 1904 dec. 2-án Nagy Károly elnöknek, aki azonnal beszolgáltatta a Szeretetház alapjának. A szeretetház igazgatósága ez adományt az év végén közzétett jelentésében nyugtázza is, elmulasztja azonban jelezni, amint konstatáltam, a jelentésből, hogy ez a 76 kor. 65 fillér nem a Prot. Árvaház Képes Naptár adománya, hanem Értekezletünké. Hanem hát így is jól van; fődolog, hogy Értekezletünk útján tekintélyes adományhoz jutott a Szeretetház.

Már ezért is, hogy t. i. így a Szeretetház alapját ilyen módon is gyarapíthatjuk, de meg azért is, mert ez a naptár tartalmánál fogva egészségesebb szellemi táplálékot adhat hiveinknek, melegen ajánljuk árusítását, terjesztését. Erre külön is fel fogjuk hívni az Erdélyi Prot. Lapban a lelkészeket.

Rauwenhoff - Bartha: A prot. története.

Hosszas utánjárás és számítgatás után választmányunk 1904 október 21-én tartott ülésében elhatározta, hogy megkísérli a híres holland tudós Rauwenhoff: „A prot. története“ c. munkájának, Bartha Dezső fordításában való kiadását. Az elnökség az Erdélyi Prot. Lappal és a többi magyar prot. lapokkal szétküldötte az előfizetési felhívásokat. A munkára eddig 100 elő-

fizető jelentkezett s az előfizetés díjában befolyt 500 K. Azonban ez az összeg még korántsem biztosítja a munka kiadásának költségeit. Hogy a sok tekintetben hézagpótló munka mégis minél hamarabb sajtó alá kerüljön, e célból megkerestük a Parochiális könyvtárak bizottságát, kérve, hogy vegye fel e művet a parochiális könyvtárak részére megrendelendő művek közé; ezzel nemcsak a munka kiadásának költségei lettek volna fedezhetőek, de tisztos honoráriumot biztosított volna a nehéz munkát végző fordítónak is, aki azt jótékonycélra ajánlotta fel; azonban a parochiális könyvtárak orsz. bizottsága ez ideig még semmi értesítést nem küldött, hogy felvette-é?

Népies kiadmányok.

Az 1907. évi közgyűlés 8. jkvi pont alatt kimondta, hogy a nép számára kiadja népies kiadványai sorozatában Sándor József alelnöknek a közgyűlésen felolvasott „A magyarok Mózesé“ c., Bocskayról szóló felolvasását és Király Béla „Lavater gondolatai“ c. dolgozatát 1000—1000 példányban. Fájdalom, azonban a két jeles munka kiadását el kellett halasztani és pedig abból az egyszerű okból, mert nem volt reá fedezet s más régebbi népies kiadványaink is ott hevernek raktáron a kiadvány kezelőjénél.

Püspöki jelentés az értekezletről.

Alapszabályaink I. szakaszának 2. pontja értelmében az egyházkerület, melynek felügyelete és védelme alatt áll az Értekezet, ennek működéséről „évenként a püspöki jelentés keretében tudomást

szerez". Ez intézkedésnek megfelelően elkészítettük jelentésünket a főtiszteletű és méltóságos Püspök úr számára, aki ennek alapján jelentésében részletesen foglalkozik értekezletünk múlt évi működésével. Bizonyosan nem került ki az egyházkerület tagjainak figyelmét, hogy e jelentésében milyen meleg szeretettel, érdeklődéssel viseltetik főpásztorunk az értekezlet ügyei iránt. A jelentés világosan mutatja, hogy a Püspök ur súlyt helyez arra, hogy az értekezlet munkájában mindenki kivegye a részét s buzgalommal munkálja minden számottevő tagja az egyháznak az Értekezlet ügyét. Vajha meleg érdeklődése és szeretete átsugározná az egyházkerület többi vezetőire és tagjaira is.

Dr. gróf Kuun Géza halála alkalmával tett intézkedések.

Meg kell itt emlékeznem, — a központ munkájáról beszámolva —, azokról az intézkedésekről, a melyeket Értekezletünk pótolhatatlan néhai elnöke, dr. gróf Kuun Géza halála alkalmával tett részvéte kifejezésül, A halálhír vétele után sürgönyileg kifejeztük részvétünket az özvegynek és családjának; gyászjelentést nyomattunk s temetése alkalmával Értekezletünk választmánya testületileg tisztelgett gr. Bethlen Pál alelnök vezetése mellett az özvegynél. Koporsójára hozzá és a mi veszteségünkhöz méltó koszorut helyeztünk s részt vettünk a nagy halott földi maradványainak sirba tételén. Emlékét itt az Értekezleten, a melynek zászlója volt az ő neve, kegyelettel meg-

ujítandó, az elnökség Nagy Károly alelnököt kérte fel. Én itt e helyen csak aggódó lélekkel sóhajtok fel: vajh lesz-é, aki helyét úgy betöltse testületünkben?!

Az igazgató választmány ülései.

Az igazgató választmány a múlt gyűlés óta három ülést tartott. Az elsőt 1904. október 22-én; a másodikat folyó évi május 21-én, a harmadikat tegnap, október 16-án. Az elsőnek az összehívását különösen szükségessé tette az a körülmény, hogy az Értekezlet központi pénztárnoka, Balogh Károly kolozsvári kollegiumi tanár, pénztárnoki állásáról lemondott s a pénztár sürgős átvételét kérte, amit egy bizottság, amely állott az alelnökből, titkárból és dr. Sárkány Lajos egyhm. alelnökből meg is tett 1904 szeptember 27-én s a pénztár kezelésével a Közhasznu szövetkezetet, a pénztárnoksággal Müller Béla Közhasznu szövetkezeti könyvelőt bízta meg ideiglenesen az ig. választmány utólagos jóváhagyása reményében. Az október 22-én tartott ig. választmányi ülés a pénztár átvételére és átadására tett intézkedéseket jóváhagyta s ez időtől fogva az Értekezlet pénzei a Közhasznu szövetkezetben vannak elhelyezve s e szövetkezet egyenlíti ki számláinkat. A milyen nehezünkre esett megválnunk Balogh Károly pénztárnoktól, aki sok fáradsággal járó teendőit kiváló gondnal, lelkiismeretességgel, minden díjazás nélkül teljesítette, ép olyan megnyugvást szerzett pénzünknek pénzüintézeti kezelésbe vétele, annyival is inkább, mert mindig éreztük, hogy nagy megterhelhetés nem szakemberre

a pénztárnoki teendők elvégzése. Épen ezért tisztelettel kérjük az igazgató választmány idevonatkozó határozatának jóváhagyását s Müller Béla könyvelőnek pénztárnokul alkalmazát.

Az október 22-én tartott ig. választmányi ülés tárgyalta továbbá a „Vasárnap“ ügyét, továbbá Nagy Károly alelnök azon javaslatát, hogy miután a szerzői jog megsértésétől nem félhetünk, indittassék meg Rauwenhoff: „A protestantizmus története“ c. munkájának Bartha Dezső fordításában való kiadása s e célból az Erdélyi Prot. Lap és a hazai egyházi lapokkal küldessék szét az előfizetési felhívás. A munka a kiadás céljából meg is indított, az előfizetési felhívások az említett módon szétmentek, hogy milyen eredménnyel járt, arról más helyen volt alkalom megemlékezni.

Második, — s az egyházkerületi közgyűléskor tartatván, — látogatott választmányi gyűlésünk május 21-én volt, amelyen a titkár jelentésén az időközben végzettekről a Vasárnap szerkesztője és a pénztárnok tette meg jelentését az 1904. évről. A jelentéseken kívül tárgyalta a választmány Egerházi Lajos azon javaslatát, hogy adjon ki az értekezlet egy protestáns tárgyú versgyűjteményt. A választmány elfogadta a javaslatot s elhatározta, hogy indítványt fog tenni a közgyűlés elé. E választmányi gyűlés tárgyalta a f. évi közgyűlés ügyét s úgy határozott, hogy miután határozott meghívás nem történt, az elnökséget bizza meg a közgyűlés helyének és idejének megállapításával, ugyszintén a tárgysorozat elkészítésével. Az elnökség abban állapodott meg aztán, hogy az

Értekezlet ideiközgyűlését Sepsiszentgyörgyön tartja a Székely-Mikó-kollegium Mikó Imre emlékűnnepével, hogy kifejezésre juttassa testvéri együttérzését s lerója a maga részéről is megjelenésével az ünnepélyen kegyeletét az iránt a nagy férfiu iránt, aki hit- és fajrokonai felsegélésére, előhaladására áldozta azt, amivel a gondviselés élete munkáját megáldotta és megjutalmazta.

A közgyűlés helyének helyes megválasztása iránt voltak ugyan némi aggodalmaink: első sorban amiatt, hogy a mult évben a szomszédban tartottuk közgyűlésünket s így attól féltünk, hogy az érdeklődés nem lesz eléggé élénk, eleven, azután a hosszú út, a távolság, továbbá az idő zordonsága, azonban leküzdöttük aggodalminkat és ide hívtuk össze a közgyűlést. És bár sok fáradságba, áldozatba és sok keserű tapasztalat szerzésébe került a gyűlés összehozása, megnyugtat a tudat, hogy intencionk helyes volt s ha egyebet nem is eredményezne ez a gyűlés, meggyőzött afelől, hogy nagy kockázat minden évben új meg új helyet, alkalmas helyet keresni közgyűléseinknek. Az én — tapasztalatokon és pedig minek kerülgessem, keserű tapasztalatokon — alapuló meggyőződéseim az, hogy — leszámítva a szörnyű munkát, amivel a közgyűlés rendezése jár, különösen a titkárra — a jelen nehéz anyagi viszonyok között nagy költséggel járó évenkénti ide- és odautazásra fordított áldozattal nem áll arányban az eredmény, amit ezek a közgyűlések felmutatnak.

Mielőtt a központi adminisztráció munkásságáról szóló jelentésemet bevégezném, hogy áttérjek az

egyházmegyékben végzett munkásság ismertetésére, meg kell egy dolgot említenem. És ez a következő: Amikor az Értekezlet megalakult, létrehozói, szervezetének megalkotói a legtávolabbról sem gondoltak arra, hogy az Értekezlet élére egy nagy apparátussal dolgozó központi adminisztrációt állítsanak, hanem úgy fogták fel, hogy az Értekezlet munkája közös, együttes testvéri munka, amelyben mindenki szeretettel, ambícióval végzi elvállalt teendőit. Így fogták fel a dolgot és így fogtam fel én is. Csakhogy az a baj, hogy nem mindnyájan fogják fel így. És ezzel nem vetettek számot s nem vettem én is számot, amikor a titkári hivatal teendőinek a hordozására vállalkoztam. Nem vetettek számot a közönnyel, a részvétlenséggel, a — kimondom — nem egyszer megnyilatkozó indolenciával. És ez a körülmény szerfelett nehezé tette az adminisztrációt, aminek mégis csak kell lenni az egyesületben, de különösen terhessé, szinte elviselhetlenné teszi mai szervezetben a titkári hivatalt. Jeleztem más helyen s itt is jelzem, hogy a tagok, sőt sok helyen a vezetők tájékozatlansága, közönyössége szerzi a legtöbb munkát. Egy dologban két-háromszor, sőt többször is meg kell keresni egyeseket, amíg a fáradságot veszik maguknak, hogy tegyenek valamit. Csak egy pár példát hozok fel erre a tájékozatlanságra és nem-törődömségre. Egyik egyházmegye beterjeszti alapszabálytervezetét, lemásolván az egyházkerületi értekezlet alapszabályait s kéri jóváhagyását. Mindegyre írjuk és hangoztatjuk, hogy minden írásbeli beadvány a titkár címére küldendő, mert nála van az iktató,

azonban mindegyre előfordul, hogy még a vezetők is hol az elnökhöz, hol az alelnökhöz címezik megkeresésüket. Az egyházi lapban minden személyi változást azonnal közlünk, azonban a napokban történt, hogy egyik különben buzgó egyházmegyei pénztárnok az ezelőtt egy évvel lemondott pénztárnokhoz küldötte be a tagdíjakat. Hát az ilyen dolgok nehezítik meg és teszik szinte elviselhetlenné az egészen tiszteletbelinek szervezett titkári állást, rajta fordulván meg igazában az egész központi adminisztráció terhe. Ne vegye ezt senki panasznak, de tájékozás és lehetőleg a titkári teendők könnyítése végett szükségesnek tartottam elmondani.

Rátérek most az egyházmegyei Értekezletek jelentéseinek alapján az egyházmegyei és egyházközségi egyháztársadalmi munkásság méltatására. Megjegyzem, hogy nem mindenik egyházmegye küldött jelentést, csupán kilenc, a többiek közül egy pár jelzi, hogy nem küldhetett és azt is, hogy miért nem küldhetett: egy pár azonban egyáltalán nem ad életjelt magáról. A jelentést nem küldő egyházmegyék között azonban van olyan több, amelyikről tudjuk, hogy foly bennük egyháztársadalmi munka és a jelentés kimaradása nem jelenti egyszersmind az egyháztársadalmi munka szünetelését. Hát az bizonyos, hogy nem is a jelentésen fordul meg minden: mert az ügyesen megszerkesztett jelentés még nem jelenti egyszersmind a buzgó, eleven egyháztársadalmi munkásságot és megeshetik, hogy nagyon szép dolgok történnek itt-ott a *papiron*, de a valóságban alig számbavehető a munkásság. Azonban

ezekre a jelentésekre szükségünk van mégis, hogy nyoma legyen annak a munkásságnak s szükségünk van még egy más szempontból is, t. i. azért, hogy lássuk, hogy hol, miként foly a munka s ha valahol életrevaló dolgot kezdeményeznek, aminek követése kívánatos lenne más helyen is, valami olyan intézményt létesítenek, amely céljainkra üdvös dolgot eredményez, megismerjük s megismertessük s a példa követésére a más egyházmegyét is fel-szólítsuk.

Mert igaz, hogy a központi vezetőségnek az is egyfelől a feladata, hogy irányt jelöljön az egyház-társadalmi munkának s rámutasson a módokra és eszközökre, amelyek a munka sikerét biztosítják, azonban ezeket a módokat és eszközöket az egyház-megyékben és még inkább az egyházközségekben lehet kipróbálni igazában, hogy helyesek-é, célra-vezetők-é s egyik helyen egyik, másik helyen másik eszköz látszik célravezetőnek. És ami helyesnek bizonyul megfelelő viszonyok, körülmények között, máshelyen is követni lehet, hogy megkíméljük magunkat s másokat is a sokszor hiábavaló kísérletezéstől. Így egymástól tanulunk s a gyakorlat által kipróbált és jónak bizonyult intézményt, eljárást követésre ajánljuk.

Ezért kérjük a jelentéseket az egyházmegyéktől s ezért szeretnők, ha azok minél alaposabbak, az egyházmegyei, egyházközségi egyháztársadalmi élet minél hivebb és igazabb képét visszatükröztetők lennének.

Azonban, fájdalom, alig egy-kettő akad a jelen-

tések között, amelyik ennek a kivánalomnak megfelelné. Többnyire sablonos, hevenyében összeállított, összefércelt munka, amiből vajmi keveset okulhatunk. A most beküldött jelentések között Sámuel Aladár, kükülői egyházmegyei titkár által összeállított jelentés felel meg mindenben a kivánalmaknak, úgy hogy igazán mintául tekinthető s ezért közölte az Erdélyi Protestáns Lap egész terjedelmében s ezért ajánlom, hogy Évkönyvünkben egész terjedelmében kinyomassék.

A beérkezett jelentéseknek van azután még egy nagy hibája, az, hogy későre küldettek be, egyik-másik éppen a tizenkettedik órában jött s így — a közgyűlés etőkészítésének munkájával amugy is el lévén foglalva, az utóbbi időkben nem tanulmányozhattam őket, nem mélyedhettem beléjük eléggé.

A mennyire azonban e jelentéseket tanulmányozhattam s azokból az egyházmegyék és egyházközségek egyháztársadalmi munkásságáról képet alkothattam, általánosságban örömmel mondhatom, hogy a jelentések szerint mindenütt megkezdődött és foly a munka. A jelentést tevő mindenik egyházmegyében tartottak egyházmegyei egyházi-értekezleti közgyűlést a melyekkel kapcsolatban istentiszteletet tartottak, azután felolvastak, s nem egy igen kiváló dolgozat ilyen közgyűlésnek köszönheti keletkezését. Pld. Horváth I. bürkösi lelkész felolvasása „A theológia, filozófia és természettudomány stb.“, amelyet az Erdélyi Prot. Lapban nagy gyönyörűséggel olvastunk. A közgyűléseken tárgyalták az egyháztársadalmi teendőket. Az udvarhelyi egyházm. értekezlet pld. megkeresni hatá-

rozta az esperest, hogy intézkedjék a zsinati törvényeknek a szegények és árvák gondozására vonatkozó részei szigorú keresztülvitele érdekében; a kalotaszegi egyházmegyében Lészai Ferencz gondnok javaslatára kimondották, hogy minél szélesebbkörű agitáció indítandó a népnél elharapódzott csúf káromkodás ellen.

Az egyházmegyei közgyűléseken kívül, ahol fiékkörök vannak, ezek szintén tartottak a kör egyik-másik falujában gyűlést.

Örvendetes jelenségül írom ide, hogy több helyen ilyen alkalmakkor hitépítő iratokat osztottak szét a hívek között.

A lelkészek mindenfelé megvannak nyerve az egyháztársadalmi munkának, átvannak hatva annak szükségétől és több-kevesebb buzgósággal, sikerrel, eredménnyel fáradoznak nagy céljaink munkálásában. Mindenfelé tartatnak vallásos-estélyek, az ifjúsággal foglalkoznak és foglalkoztatni törekednek helyes irányban, vallásos iratokat, bibliákat osztogatnak ki, kiadványainkat ismertetik, énekeinket fokozottabb buzgósággal tanítják, az éneklési kedvet dalárdákkal előmozdítani törekednek. Egyes egyházmegyékben más belterjesebb egyháztársadalmi munka is indult, nőegyesületek, temetkezési, férjhezmenő leányok segélyezésére alakult egyesületek alakulnak s munkába vették a munkaképtelenné lett szegényekről, árvákról, testi és lelki betegekről való gondoskodást. Így a kisküküllői egyházmegyében, udvarhelyi egyházmegyében. A jelentések alapján a legélénkebb, elevenebb egyháztársadalmi munka foly nagyobb központjaink közül Brassóban, Székelyudvarhelyen, Nagyenyeden,

Nagyszebenben, Marosvásárhelyen, Sepsiszentgyörgyön.

Nagy örömmel, igazi lelki gyönyörűséggel kell megemlékezzem arról a szép egyháztársadalmi munkáról, amely megindult és foly Nagyenyeden, ahol megalakult a „Nagyenyedi prot. nők szegényeket és beteget segélyező egyesülete“.

Megalakult 1904 jun. 5-én s megnyitó ünnepélyét 1904 nov. 6-án tartotta a főpásztor jelenlétében nagy érdeklődés és lelkesedés között.

Mindjárt az első évében megalakulásának 58 alapító tagja lett, akik 50 - 50 korona alapító tagsági díjat fizettek. Ez alapítványi összegből befolyt 2400 korona.

Rendes tagok száma évi 7 korona tagsági díjjal 216. Pártoló tag 1 kor. tagsági díjjal 24.

A tagok összes száma 298.

Az egyesület az együvértartozás érzetének erősítésére, célja valláserkölcsi és anyagi érdekeinek elérésére három vallásos összejövetelt és két hangversenyt rendezett, amelyek 1020 korona 41 fillért jövedelmeztek s ebből és az egyesek önkéntes adományából fedezték összes évi szükségleteiket, érintetlenül hagyván ugy a tőke kamatait, mint a tagsági díjakat.

Az egyesület mukássága segélyezés és pedig ingyen kenyér, tej és gyógyszer adományozásából állott 17 héten keresztül.

Az egész télen keresztül 65—70 szegény részesült kenyérsegélyben (egy hétre 2 és 1/2 kiló) és pedig nemzeti és felekezeti különbség nélkül. Az állandóan

segélyezettek között volt 20 róm. kath és 7 gör. kath. vallásu. Kiosztottak összesen 3565¹/₂ kg. kenyeret 815 kor. 41 fillér értékben; pénz, tej, gyógyszer és másnemű segélyben 121 korona 33 fillért. Az egyesület vagyoni állása jelenleg a titkári jelentés szerint 3663 korona 44 fillér.

Nem kisebb elismeréssel kell megemlékezni a Brassóban folyó elevenen lüktető egyháztársadalmi munkáról. A hidegebb időszakban 12–14 vallásos estélyt tartanak érdekes és értékes felolvasásokkal, amelyben Péchy Árpád lelkesen kívül résztvesznek az egyház tekintélyesebb tagjai s amelyen foglalkozást adnak a felsőbb iskolák tanulóinak, akik ének- és zeneszámokkal, szavalatokkal működnek közre s így korán rászoktatják az egyházi élet munkáiban való részvételre.

A lelkész a „Vasárnap“-ra 52 előfizetőt gyűjtött, a „Téli Ujság“ 70 példányban rendeltetett meg az egyházközségben, a tanulók között kiosztatott 200 példány „Koszoru“ füzet a „Téli Esték“ből 50 füzet. A hivek adományából 200 darab Biblia osztott ki, ugyszintén Bibliát osztottak ki a konfirmáltak között is. A ref. emlékűnnepén 18 buzgó templomlátogató és énekes tanuló vallástörténelmi könyvvel láttattak el.

A Prot. Nőegyesület a múlt évben 1750 koronát adott ki a szegényeknek és szegény iskolás tanulók felruházására. Különböző szegényalapokból 220 koronát adtak szintén szegényeknek s egyesek adományából a múlt télen 300 darab kenyeret osztottak ki. A várostól kieszközöltek 19 szekér tűzifát, amit

karácsony szombatján özvegyek és nyomorék szegények között osztottak ki.

Jelentésem záradékául álljon itt Sámuel Aladár egyházmegyei titkárnak mintaszerű jelentése, amely felolvastatott a küküllői egyházmegye egyh. értekezletének 1906 szeptember 16-án tartott közgyűlésén.

Küküllői egyházmegyénkbe kebelezett egyházközségeink egyháztársadalmi munkásságáról, az 1905. évi szept. 17-től a mai napig terjedő időről, a következő jelentést van szerencsém megtenni.

1. *Balavásáron* a vallásos felolvasások az állami iskolai tanterem használata felett támadt nézeteltérések miatt nem voltak megtarthatók. A községi népkönyvtár a községi képviselőtestület 1905 október 22-én kelt határozatával a tulajdonjog fentartása mellett az egyházközség, illetve a lelkész kezelése alá bocsátott. 116 kötetből áll. Azonban a 10 fillérben megállapított használati díj miatt csak 32 olvasója akadt. Elterjesztetett 3 biblia, 3 imakönyv, 20 árvaházi naptár és 23 Bocskay-füzet. A Kis Tükör 2 példányban járt. A dalkar szervezése folyamatban van, a mennyiben az egyházközség egyfelől a hivek 139 K 54 f adományából, másfelől a március 15-iki ünnepély 117 K 37 f jövedelméből egy 250 koronás harmoniumot beszerzett. Az egyházközségi temetkezési egyesület a lelkész vezetése alatt 109 taggal szerveztetett s három elhalt tagtárs után fejenként 21 K 40 f segély utaltatott ki. Jelenben 106 tagja van. Az egyházközségi szegények száma 5, árva van 1, kiket a községi szegény-alap segélyez. Az egyházi szegény-alap 66 K.

A marosvásárhelyi m. kir. áll. gyermekmenhelyből 4 árva van elhelyezve ref. családoknál. Az áll. iskolába járó szegény tanulók karácsonyfájára 18 ref. egyháztag 11 korona 92 fillért adományozott.

2. *Bonyhán* a vallásos felolvasások a téli évszakban tartattak Hegyi Sándor lelkész vezetése alatt a hívek buzgó részvétele mellett. Az egyházközségi népkönyvtár hiányát az iskolai és ifjúsági könyvtárak sikeresen pótolták, előbbi Nagy János állami tanító, utóbbi Kurtus Sándor ref. egyháztag felügyelete alatt. Az iskolai könyvtár 105, az ifj. könyvtár 150 műből áll. Az előbbit 80-an, utóbbit 100-an olvasták. Imakönyvvvel ellátott 2 egyháztag, énekes könyvvvel 5 iskolás gyermek. A Vasárnap, Téli Ujság, Ker. Evangelista és Téli Esték 1 – 1 példányban állottak a hívek használatára. Az egyházközségi ifj. egyletet az állami iskolai ifj. egylet helyettesíti s ez év folyamán szépen sikerült színelőadást és több felolvasást tartott Nagy János áll. tanító vezetése alatt. A Bod Péter-fél 800 koronás alapítvány kamatjából 2 jó tanuló (1 fiu és 1 leány) fejenként 23 koronával jutalmaztatott.

3. *Buzásbesenyőn* a téli időszakban hetenként kétszer tartattak vallásos felolvasások lelkész és tanító vezetése alatt. A hívek kellő számmal látogatták. Az egyházközségi dalkar Téglás Ferenc kántor-tanító vezetése alatt 24 tagból áll s háromszor szerepelt meglehetősen sikerrel.

4. *Dicsőszentmártonban* a vallásos felolvasások a tél folyamán hetenként egyszer tartattak Hegyi Károly lelkész vezetése alatt. Elterjesztetett 12 biblia, 20 imakönyv, 15 énekeskönyv, 20 darab egyébféle

vallásos irat. A jó tanuló gyermekek közt Koszoru füzetek osztattak ki. Az egyházközségnek nincsen dalköre, de ünnepélyes alkalmakra „ad hoc“ dalkar szerveztetik 14—18 éves ifjából. Ez évben szép sikerrel négy ízben működött. Egyházközségi szegény és árva nincsen. Szegény-alapja 14 korona. Nyolc ref. családnál 14 veszélytelen őrült van kihelyezve.

5. *Erzsébetváros*on a vallásos felolvasások ez év téli hónapjaiban megkezdettek közepes érdeklődés mellett. Főleg az intelligencia érdeklődését nem sikerült megnyerni. Olvastak fel tanárok, szavaltak diákok, tartott előadást Szabó Miklós lelkész is, ki vezetője ezen intézménynek. Az egyházközségi népkönyvtár, mely 40 kötet valláserkölcsi tartalmu műből áll, a lelkész vezetése és a presbiterium felügyelete alatt működik. A raboknak és diákoknak vitték és osztották ki olvasás végett. Jó, közepes kereslettel használták a szegénysorsu hivek is. A lelkész saját költségén 5 árvaházi naptárt. 5 Téli Ujságot és 1 Vasárnapot terjesztett el. Három érettségit tett ifju 1—1 bibliával láttatott el.

6. *Harangláb*on az egyházközségi népkönyvtár hiányát a községi népkönyvtár pótolta, mely 173 kötetével állandóan a hivek használatára állott. Husz tagból álló dalkara, Benedekfi Béla k.-tanító vezetése alatt, 4 temetésen sikerrel működött. Temetkezési egylete 15 tagból áll. Segély még nem adatott. Egyházközségi szegény van 2. Szegény alapja 30 korona.

7. *Héderfáján* az egyházi dalkar Teleki Sándor vezetése alatt jó sikerrel működött két alkalommal.

Szegény van 2. Szegény-alapja 66 kor. Segélyezés még nem történt.

8. *Királyfalván* a kántor-tanító vezetése alatt álló Emke-könyvtárt olvassák a hivek. Az Emke-dalkör szintén a k.-tanító vezetése alatt 34 taggal működött.

9. *Kutyfalván* a vallásos felolvasások a téli hónapokban tartattak hetenként egyszer, Nagy Domokos esperes-lelkész vezetése alatt. A jelenvoltak száma legkevesebb 20, legtöbb 60 volt. A 90 kötetből álló nép-, illetve ifjusági könyvtárt a felnőttek közül 50-en, a növendékek közül 60-an olvasták. Elterjesztetett 10 Koszoru füzet, 10 árvaházi naptár; a Vasárnap 1 és a Téli Ujság 11 példányban járt. A Bocskay-füzetet 25 egyháztag szerezte meg. Az ifjusági egyesület Kiss Lajos k.-tanító vezetése alatt 38 taggal, szép sikerrel működik. Ötven kötetből álló könyvtára és az egyházközségi orgona-alap javára két hangversenynyel egybekötött népmulatságot rendezett, melyeken az ifjusági dalkar is sikeresen közreműködött. Az egyházközségben van 12 árva és 1 szegény, kiket a polgári község gyámolít. Szegény-alapja 31 K 25 f. Segélyezés, a tőke kicsinysége miatt, nem történt.

10. *Küküllőváron* formaszzerű vallásos felolvasások nem voltak. A kik az ilyen összejövetelre megnyerhetők volnának, mind távol vannak a hazától. Az itthon levő idősebb férfiak a téli időszakban hetenként 1-2 este összejönnek a lelkésznel, Józsa Ferencnél beszélgetni, a világ folyásáról tudomást szerezni. Az ilyen beszélgetéseket használ fel a lelkész az egyházas érzés ápolgatására, a hithűség erősítésére. Az egyházközségi népkönyvtárt pótolja az iskolai

Emke és a községi népkönyvtár, melyeket főleg az ifjabb hivek, elég szorgalmasan vettek igénybe. Elterjesztett 20 drb új szövetség és 12 drb Bocskay-füzet.

11. *Magyarpéterfalván* a vallásos felolvasások november—márciusig tartattak Farkas Károly lelkész vezetése alatt, váltakozó érdeklődés mellett. Az egyházközség népkönyvtár hiányát alkalmasan pótolta az iskolai könyvtár. A lelkész birtokában levő Koszoru és Luther Társaság füzetei iránt elég nagy az érdeklődés. A hivek számára 17 drb Bocskay-füzet rendeltetett. Egyházközségi ifj. egyesület szervezése, a lelkész és presbiterium felügyelete alatt, folyamatban van. A szegényeket tél idején az egyház a maga erdejéből 40—60 kor. értékű fával készen beszállítva segíyezi. A szegény-alap a f. évben létesített Gáspár István 20 kor. adományával, melyet 33 évi gondnoksága emlékére ajánlott fel a nemes célra.

12. *Marosugrán* a vallásos felolvasások a téli időszakban Nemes Árpád lelkész vezetése alatt szoktak tartatni s az egyháztagek buzgón és nagy számmal látogatják. Az egyházi népkönyvtárt, dalkart és ifjusági egyesületet célszerűen pótolták a községi nép- és iskolai könyvtárak, az ifj. dalkar és az ált. ifj. egyesület. Az ifj. egyesület elnöke a lelkész s az igazgatóság 12 tagja közül 11 hitsorsosunk. Elterjesztetett 30 énekeskönyv és 15 árvaházi naptár. Árva csak 1 van; a feles számu szegényeket a község gyámolítja. Az egyházi szegény-alap 6 véka szemes törökbuza.

13. *Maroscsapón* rendes lelkész nem léte s a kántor tartós betegsége miatt a vallásos élet fellendítése tekintetében említésre méltó mozgalom nem történt.

14. *Mikefalván* kétszer tartatott vallásos felolvasás Bartha József lelkész vezetése alatt. Az egyházközségi népkönyvtárt az Emke-könyvtár helyettesíti. Elterjesztetett 2 biblia, 1 ima és 6 énekeskönyv. Egyházközség dalkarát Bagothai Andor áll. tanító-kántor vezeti s ez évben főleg az egyházi énekek betanításán buzgólkodott. Az általános ifj. egyletnek tagja az összes ifjuság. Temetkezési egylete a nem fizetés miatt feloszlott. Szegény-alapja 3 korona. Egy szegény fenntartásáról a hivek gondoskodnak.

15. *Mikeszászán* Rákosi József lelkész két vallásos néplap terjesztésére szoritkozott.

16. *Nagykenden* az egyházi dalkar Dali József ktanító vezetése alatt 30 taggal működik, főként ünnepélyek alkalmával. Az egyházközségben van 2 temetkezési egylet s fejenként 20—30 K segélyt nyújt. Két árvát és egy szegényt a község gyámolít.

17. *Nagyteremiben* Kakasi Márton lelkész a múlt télen három nagyobb felolvasást tartott. Az olvasni szerető hivek használatára állott az áll. iskolai Emke-könyvtár. Elterjesztetett 4 vallásos néplap. Az egyházközségi dalkar az állami iskolával van összeköttetésben s Czirmai Zoltán áll. tanító vezetése alatt áll 40 taggal. Legutóbb a templomszentelésnél szerepelt szép sikerrel. Jó tanuló gyermekek jutalmazását egyesek kegyes adománya fedezi pénzben, ruhában és könyvekben. Az egyházközségi szegények gyámolítására özvegy gróf Bethlen Gáborné 40 koronát áldozott.

18. *Radnóton* az egyháztagek közönyösek, részvétlenek az egyháztársadalmi mozgalmak iránt. Sze-

gény-alapja 27 K 20 f, melyből 13 árva gyermek gyámolítására semmit sem fordíthatott.

19. *Sövényszalván* a vallásos felolvasások hetenként egyszer tartattak, Szakács Albert lelkész vezetése alatt, mérsékelt látogatottság mellett. Az egyházközségi Emke-könyvtár a lelkész vezetése alatt állott s megnyugtató keresletnek örvendett. A hiveknek 4 vallásos néplap járt. A 24 tagu egyházi Emkedalkart szintén a lelkész vezeti s négyszer jó sikerrel működött nyilvánosan. A temetkezési egyesület, a lelkész kezdeményezésére, alakulóban van. Református családoknál 6 veszélytelen őrült van gondozásra kiadva.

20. *Szászcsáváson* elterjesztetett 10 árvaházi naptár, 10 Koszoru-füzet, 6 Luther-társaság-féle kiadvány és 1 vallásos néplap.

21. *Szászkisalmáson* 2 vallásos néplap állott a hivek használatára.

22. *Bethlenszentmiklóson* lelkész nem léte miatt semmiféle mozgalom nem történt.

23. *Szőkefalván* vallásos felolvasások háromszor tartattak diszes közönség jelenlétében. Elterjesztetett 10 árvaházi naptár, 50 drb Koszoru-füzet. Az egyházi dalkar Gyárfás Gyula kántor-tanító vezetése alatt felolvasások és temetések alkalmával jó eredménnyel működött. Jó tanuló gyermekek jutalmazására br. Rottenthal Henrikné adott 20 korona készpénzt és 10 drb könyvet, dr. Szentmiklósi László 18 drb könyvet. A szegény tanulók karácsonyfájára Kádár Andor lelkész 100 koronát gyűjtött. Az egyházközségi Emke-könyvtár megnyugtató használatnak örvend.

24. *Gógánban és Gógánváralyán* említésreméltó társadalmi mozgalom nem történt.

Ezekben ismertettem meg az egyházközségeinkben folyó egyháztársadalmi munkásságot. Örömmel állapítom meg, hogy a felsorolt egyházközségekben, egy pár kivételével, megnyugtató s a helyi körülmények szerint kivihető egyháztársadalmi munkásság folyik. Azonban sajnálattal kell följegyeznem, hogy 6 egyházközség, névszerint: Egrestő, Kiskend, Koród-szentmárton, Küküllőszéplak, Szászdányán és Vámosgálfalván jelentést nem küldöttek be.

Ezzel jelentésemet bezárva, kérem tudomásul venni.

osdolai dr. gr. Kuun Géza

1838. XII/28.—1905. IV/10.

Mélyen tisztelt Értekezleti Közgyűlés!
Nagyérdemű Közönség!

A régi egyiptomiaknál szokásban volt vidám összejöveteleken, hogy egy bebalzsamozott halottat, egy mumiát hordoztak körül, hogy a legvidámabb órák között is emlékeztessenek — a halálra. — „Memento mori!“ — „Emlékezz a halálra!“: így köszönt ma is a hallgatag karthauzi-barát.

Szép és mély értelmű szokás a mulandóság képeivel magunkbaszállásra serkenteni. Jó és hasznos dolog az elbizakodásra hajlandó embert önmegalázkodásra, az örök istenivel szemben saját semmiségének tudatára ébreszteni.

A mi halottunk azonban ma nem a halálra, hanem ellenkezőleg: az életre emlékeztet, bölcs életre tanít, serkent.

Ah, bizonyára az örökéletre is. Hitünk szerint ott van vele, kinek oly igaz, hűséges tanítványa vala: a Jézus Krisztussal ama mennyei hajlékokban, mélyet a mennyei Atya készített az őt szeretőknak. Ott az idvezült lelkek seregében az örök dicsőség és világgosság honában, hol, a melyeket nagy lelke, élő hittel

tele szive itt alant csak tükör által és homályosan látott, most színről-szinre szemléli a Felséges Istennek dicsőségét és világkormányának bölcsességét, irgalmának gazdagságát és mindent elfedező szeretetének végetlenségét.

De emlékeztet erre a földi életre is. — Mióta vesztése felett elsírtuk fájdalmas könyeinket, mióta ez év ápril 15-én porsátorát visszaadtuk az anyaföldnek: azóta. a hogy száradnak könyeink, annál világosabban bontakoznak ki vonásai annak a képnek, a mely *osdolai dr. gr. Kuun Gésát* az emberi élet követésreméltó földi eszményképei sorába emeli.

A mi protestáns vallásunknak — szelleméből kifolyólag — nincsenek szentjei. Égi eszményképünk, az egy tökéletes szent: Jézus Krisztus, kinek dicsősége emberekkel meg nem osztható. Szent csak ő egyedül. De a kiket az ő lelke hat át és vezérel úgy egyéniségükben, mint munkálkodásukban: azok — bár gyarlóságoktól nem mentek — minél hübb tükrei a Jézus szellemének: annál követésreméltóbb földi eszményképekké válnak. Földi eszményképeinket ép az különbözteti meg a mennyeitől, hogy ezeken vissza-tükröződik a korviszonyok alakító hatása. Az egyetemes emberi, a kor törekvéseinek sugártörésében jelentkezik náluk. Ezért állanak közelebb hozzánk. Ezért, hogy földi eszményeinket a közelismerés alkotja, a közméltánylat, a mely — mint boldogult halottunk írta* — nemcsak egy nemzet nyilatkozása s egy

* „Elmélkedés az Erényről“. Keresztyén Magvető XI. köt. 117. lap.

drága élet felett elmondott végszó, hanem a közélet erényeinek megismerésére juttat s azokat a cselekedeti téren készséggel követni ohajtó népszellemnek, saját jövője felőli határozása“, a mely „azt is hirdeti, hogy a dicső halottnak ernyedetlenül folytatott munkáját a nemzet tovább akarja folytatni s erényeit hálásan elsajátítandó örökségének tartja.“

Igen, ily értelemben mondám, hogy dr. gr. Kuun Géza is földi eszményképeink sorába emelkedett. „Azok — írja Deák Ferencre való vonatkozásban — kik a nemzet törzséből emelkedtek ki a lehető magaslatig s lételők gyökereit a hazai szent föld rejti magában s a kiknek kiváló tulajdonaikban a nemzeti szellem eszményét szemléljük: nagyságuk dacára érthetetlenekké nem válnak a néptömeg előtt s az ilyenek szellemi örökségét a nemzet hálásan sajátítja el s hiven megőrzi“.

Ilyen volt ő az egész nemzetre nézve, de legkivált a mi egyesületünkre nézve. Azért mondhattuk míg élt zászlónknak, programmunk élő megtestesülésének; azért kell most már benne eszményképünket látnunk, kinek ah, vajha ugy rajzolhatnám meg képét, hogy követésére buzdulna minden tagunk s főleg ez a nemes székely nép, melynek törzséből emelkedett ki s ez az ifjúság, mely vérszerinti rokonával a nagy Mikóval együtt, a nemzeti szellem eszményét szemlélhesse bennük, kiknek szellemi örökségét hálásan elsajátítani s hiven megőrizni legnemesebb igyekezete legyen!

Gróf Kuun Gézának élete feltűnő külső eseményekben gazdagnak éppen nem mondható. Abhól az osdolai székely nemes Kuun-családból származott, melynek legrégebb ismert tagja az az *Antal*, ki 1506-ban az agyagfalvi gyűlésen kézdiszéket képviselte. Ennek Kocsárd (Gothard) nevű fia lett először hunyadmegyei birtokos, ki már 1528-ban Szapolyai nemzeti királysága mellett harcolt Ferdinánddal szemben, budai kapitányságig vitte fel s hűsége jutalmul Algyógyot kapta. E családnak 1763-ban báróságra, majd grófságra emelt hunyadmegyei ágából származott a mi Géza grófunk is, unokatestvére a szászvárosi ref. Kuun-kollegium és az Emke nagy alapítójának, Kuun Kocsárd grófnak.

Születése a nemzeti megújulás azon korszakára esett, mely a múlt század 40-es éveit megelőzte. Családi tradíciók által az erdélyi fejedelemség nemzeti törekvéseihez kapcsolva, csak természetes, hogy családjának a nemzeti irodalom által keltett megújulásban is tevékeny része volt, nemcsak a lelkesedés és anyagi támogatás, de a résztvevő munka által is. Atyja, gr. Kuun László Dédács birtokosa és Algyógy résztulajdonosa, megelőzőleg huszárfőhadnagy, midőn nejét, maros-németii gróf Gyulai Constantiát elvette, a gazdálkodáshoz fordult. A téli időket, az akkori szokáshoz képest, az erdélyi arisztokrácia két gyűlhelyén, hol Kolozsvárt, hol Nagyszebenben töltötték. Ez utóbbi helyen született 1838 dec. 28-án Géza fiok. Aprószentek napján kapták az Ég ajándokát, a feltűnően szép arcu gyermeket, kit azonban, mint később kitűnt, lelki kincsekkel is felettébb gazdagon felruházott az

Isten. Élete történetét 12 éves koráig terjedőleg maga írta meg „Gyermekéveim“ cím alatt utolsóelőtti életévében nagy részletességgel, emlékein csüngő ritka meleg és kegyeletes érzéssel. Nevelése a költői lelkületű s nemes honleányi érzésekkel telt édes anya vezetése alatt, kit Kazinczy „Erdélyi levelei“-ben többször magasztalva említ, igen gondosan folyt. Hat éves korában már tud franciául s a hét éves gyermek már saját maga szerezte versikével köszönti névnapját anyjának. A negyedik elemi osztályt a kolozsvári ref. kollegiumban járta, a magasabb osztályokat azonban, szülei Budapestre költözködván, ott végezte a Szőnyi-féle magán-nevelőintézetben. A budapesti egyetem végeztével nyelv-, történet- és bölcsészettudományi ismeretei gyarapítására a göttingai egyetemre ment. Majd beutazta a művelt Európa nevezetesebb városait, főleg egyetemi székhelyeit, hol a tudósvilág legkitünőbb képviselőivel kötött, haláláig hiven ápolt, benső barátságot. Irodalmi működését 19 éves korában kezdte meg a nyilvánosság előtt, egy Vácon megjelent 2 kötetes regényével, de később teljesen a nyelvészetre s ezzel kapcsolatos történelemre adta magát. Ritka nyelvtalentumát édes atyjától, míg irodalmi érdeklődését finom lelkületű anyjától örökölte. Anyanyelvén kívül tökéletesen beszélt az oláh, német, francia, angol, olasz, latin nyelveket. Nyelvészeti és történeti munkái egy egész kis könyvtárt tesznek ki, melyek közül a legnagyobbakat és legfontosabbakat latinul írta, hogy a művelt világ minden tudósának hozzáférhető legyen. Első nagy feltűnést keltő műve az 1880-ban meg-

jelent „Codex Cumanicus“, a velencei könyvtárban fölfedezett „Kun-codex“ ismertetése volt, melyhez szótári és nyelvészeti magyarázatokat irt. Ez fordította figyelmét fajunk és nemzetünk őstörténetének kutatása felé, melynek eredményeit két kötetben tette közzé „A magyarok eredetének, kelettel és a keleti népekkel való viszonyának története a legrégibb időktől“ c. latin művében.

Fáradhatatlan kutatásait, melyeket fajunk, hazánk és nemzetünk őstörténetére nézve tett, a tudós világ teljes és osztatlan elismerése kísérte. Külföldön egymásután választották tagjaik sorába a legkiválóbb tudós társaságok, avatták tiszteletbeli doktorikká a göttingai, leideni, helsingforsi, legkésőbb a magyar kolozsvári egyetem. Itthon pedig a tudományos, társadalmi, nemzeti és egyházi intézmények kérték ki és vették igénybe nagy tudását, törhetetlen, de sohasem kihívó hazafiságát, hithűségét és buzgalmát, a melynek ritka lelkiismeretességgel meg is felelt személyes jelenlétével és munkájával utolsó éveiiig. Egyházi közéletünknek mindig munkára kész tagja, azon ritka fajtából, mely tiszteletbeli állásainak kötelességeit nézi elsősorban s jogai gyakorlásának előfeltételét a kötelességteljesítésben látja. Szászvárosi Kuun-kollegiumunk főgondnoki székében nemcsak az előjárósági gyűléseken ült, de évről-évre megjelent a közvizsgálatokon s képes volt 10—14 napon át pontosan megjelenni a legalsó osztály vizsgálatán is, szemlélve és mély lelki gyönyörűséggel kísérve a gyermeki értelem fejlődését nemcsak mint cenzor, de mint „jó tanító“, ki ott is oktat, buzdít, lelkesít.

Az érettségi vizsgálatokon pedig, melyekről soha el nem maradt, ő volt az ifjak legnagyobb patronusa. Bölcs mérséklete, puritán jelleme, törhetetlen elvhűsége, harcok közt is nemes fensége és higgadtsága szerezték meg számára a legmagasabb méltóságot, mit egyházkerületünk adhatott: a status curatorii állást, de ennek diszét sem habozott letenni, mikor úgy látta, hogy más hivatali vezetőtársaival egy nyomon járni tiltja lelkiismerete. Ám 1900-ban egyházunk egész társadalmának szeretete, közbecsülése még szélesebbkörű munkára hívta el. Midőn egész erdélyi egyházunkban jelentkezett az égető szükség egy oly egyháztársadalmi szervezkedésre, mely hiveink megcsappant buzgalmát és hithűségét emelje, az eler nyedésnek indult közszellemet lethargiájából felrázza, a védelemnek és haladásnak utjait egyengesse s midőn e célra 1900 június 7-én Kolozsvárt megalakult az „Egyházi Értekezletünk“ s körültekintettünk, hogy református főuraink közül ki volna az, ki szívének vallásos mélységével, egyházas buzgóságával, személyének és életének példányképű tökéletességével a vezéri zászlót magasra emelhetné: egész erdélyi reform. társadalmunk egyhangu ítélete dr. gróf Kuun Gézárt ítélte az e téren való vezérkedésre leghivatottabbnak. És ő, dacára köszvényéből származott szivbajának, dacára annak, hogy meggyengült egészsége folytán már viselt állásairól is lemondani készült: azzal a kijelentéssel fogadta el a neki felajánlott világi elnökséget, hogy „habár érzi előrehaladott korának gyöngeségeit, a helyet, melyet számára a munka mezején a közbizalom kijelölt, elfogadni hálás köte-

lességének ismeri. Mert, ha minden időben szent kötelesség egyházunkért tenni, áldozni: úgy most egyházunk érdeke mindnyájunktól kivétel nélkül megköveteli, hogy buzgóságunknak minél több jelét adjuk s tehetségünk mértéke szerint, míg Isten engedi, az Ő országát e földön szolgálni meg ne szünjünk. A protestantizmus, — mondja — mint a történelem is bizonyítja, egy folytonos progresszió, mely stabilizmust magában nem ismer s ezt a folytonos progressziót, mely a buzgóság és tevékenység fejlesztésére törekszik, nekünk kell eszközölnünk és állandóan fenntartanunk azáltal, hogy a tudománnyal lépést tartva, annak üdvös eredményeit egyházi életünk minden terére átvigyük s annak lelki kincseivel híveinket is gazdagítva, a progressziót egyházi tényezőinkben és intézményeinkben is minél inkább elősegítsük“. Ily elvekkel foglalta el Értekezletünk világi elnökségét s ez elvek megvalósítására közreműködni nem szünt meg élete utolsó leheletéig. Mig testi ereje birta, ott volt minden közgyűlésünkön: Udvarhelyt, Enyeden — Tordán már csak elküldött megnyitójával — s egy igazi keresztyén ember lelkének legmélyebb meggyőződéséből fakadó megnyitóiival tette emlékezetessé, építővé közgyűléseinket.

1885-ben, élete delén vette feleségül, a hűség hosszas évekre terjedő próbája után, magyargyerőmonostori báró Kemény Vilmát, a hitvesek mintaképét. Azóta együtt járták az élet utját, nemcsak földi, de lelki értelemben is. A hű feleség nemcsak a földi vándorutat osztotta meg vele, hanem hű osztályosa lett lelki törekvéseinek is. A tél beálltával,

mint vándormadarak keltek utra Marosnémetiről, az ősi Gyulai-fészekből, mely közben reájuk szállt örökségül. Kolozsvárt, Budapesten tartott hosszabb pihenőjük után, hol részt kértek maguknak a gróf vezetése alatt álló tudományos társaságok munkálkodásaiból s áldoztak a rokonság és régi jó ismeretség oltárain, Nápoly, Velence, Flórenc vagy a művelt nyugat tudományos központjai képezték tartózkodásuk helyét. A gróf tudományos munkáin dolgozott s a szelid lelkű hitves beleolvadt abba, mint jóságos nemtő, szelid gondoskodás, mint munkakedv, lelkesedés, faji és nemzeti önérzet. Ah, e láthatatlan nemtőnek nyomai ott vannak mindenütt, hol Kuun Géza gróf tevékenysége nyilvánul, miként maga testileg mindig oldalánál volt a forrón szeretett férjnek; példát adva nemcsak a hitvesi hűségben, hanem a honleányi lelkesedésben is.

Ahogy közelgett a nyár, a haza, az otthon, Marosnémeti mint valami delez vonzotta haza őket. Visszatértük ép oly állomásokon keresztül történt, mint elmenetelük. Budapesten a Tud. Akadémián, Kolozsvárt az Erdélyi Irodalmi Társaság ülésein, Értekezletünk vándorgyűlésein, a hunyadmegyei történelmi és régészeti egyesület gyűlésein tartotta meg felolvasásait, végezte rokoni látogatásait, mielőtt Marosnémetiben a nyaralást megkezdte volna. S ha megkezdte sem volt soha egyedül. Nemcsak a gyönyörű park fái, utjai emlékeztették régi irodalmi és történelmi nagyjainkra, kikről azok elnevezve voltak, de környezetében voltak, rendre-rendre meglátogatták Európa legnagyobb tudósai, kik a téli látogatá-

sokat itt viszonozták nekik. Mennyi becsülőt, mennyi barátot szerzett ő itt a magyar nemzetnek!

Ah, hogy aránylag oly korán kellett elvesztenünk! A szive miatt, mely pedig oly jó, oly nagy volt. Régi szivbaja mindinkább elhatalmasodott rajta. 1905. évi utját nem folytathatta tovább Budapestnél. Itt szünt meg dobogni a nagy sziv ápril 10-én. Mint a Magyar Tud. Akadémia másodelnöke, a magyar tudományosság Nestora, a tipikus magyar kálvinista főúr, fejedelem a tudományok birodalmában hunyt el. A magyar főúri tudományosságot tüntette ki benne a királyi elismerés, midőn ő Felsége valóságos belső titkos tanácsosává tette.

Ravatálánál könyezve állt az egész magyar nemzet, mely legderekabb fiai egyikét gyászolta benne; a magyar tudományosság, mely — hajh, csüggedetten kérdi: mikor támad hozzá hasonló?! — De legfájdalmasabbak a mi könnyűink voltak: az egyházé, a protestáns, a református vallásosságé. Több akkora fia egyházunknak, vallásunknak nem maradt. Nekünk valóban „a mi fejünknek koronája“ esett el benne!

Porai ott nyugosznak szűkebb hazája fővárosának, Kolozsvárnak temetőkertjében s a fényes katafalk, melyet a hitvesi kegyelet emelt az oly drága hamvak fölé, nem keltheti életre, s csak oltára leendő a magyar nemzeti, a kálvinista kegyeletnek, mely csak megújítani zárandokolhat sírjához!

* * *

Elete, mint mondám, — s mint az előadottakból is látható — feltűnő, külső eseményekben gazdagnak éppen nem mondható. Innen, hogy nemzete, a nép

nagy tömege, igazában csak halála után tudja meg: mi nagy kincset birtunk — veszítettünk benne el.

Méltán irtuk róla halála alkalmával az „Erdélyi Protestáns Lap“-ban*: „*Libanon cedrusit tördeli a szélvész!*“

Gróf Kuun Gézában egyik leghatalmasabb jellem-typus dőlt ki a magyar közéletből. Nem a legfeltűnőbb, mert nem állt a politikai szirtek ormán szegényes gyökérrzel kapaszkodva a sziklába s vézna sugársággal magasra kiemelkedve koronátlan fejével a többi felett; de egyike a legnemesebbeknek és legértékesebbeknek, mely társai közt szerényen vonult meg a hegy lankásán s midőn egyetlen vágya volt hatalmas gyökérrzel az anyaföldre mélyedni, észrevétlenül oly izmossá nőtt törzse, oly hatalmassá koronája, hogy egymaga az egész erdőt magasbra emelte.

Egyike volt a legelsőik sorában azoknak, a kik a magyar névnek s magyar tudományosságnak Európaszerte fényt és tisztességet szereztek. Egyike magyar nemzetünk azon harcosainak, ki ha a „nagy időkben“, tiz éves gyermek lévén, nem villogtathatta az ősi kardot a nemzeti szabadság védelmére: egy emberöltőn tul küzdött lankada'lan kitartással, vértelen bár, de nem kevésbé nehéz és dicsőséges harcokat a „lelki szabadságért“ az irodalom, a kultura és humanizmus fegyvereivel.

Egész magyar nemzetünknek szerezte az elismerés babérajait Leydentől Pétervárig s Páristól

* Az alábbiakban e lapban irt jellemzésemet használok.
N. K.

Konstantinápolyig s mégis, ne vegye rossz neven tőlünk, ha szűkebb hazánk: az erdélyi részek számára vindikáljuk nagyságának alapjait.

Kuun Géza grófot mi szeretjük erdélyi specialitásnak tartani. A tudományoknak élő főur az erdélyi nemzeti fejedelemségnek egyik legértékesebb hagyatéka. A Bethlen Miklósok, Teleki Lászlók, Zeyk Miklósok, Kemény Zsigmondok, Mikó Imrék, Kuun Gézák — fájdalom — kiveszőfélben levő erdélyi dicsekedések. A nemzeti multunk dicsőségén lelkesedő s fajunk jövő nagyságáért küzdő főur — Istennek hála — még tipikus erdélyi mágnás, a kik közt Kuun Géza gróf egyik legtiszteltebb alak volt. Kevés ember volt, ki komolyabban érezte volna, hogy „a nemesség kötelez“, mint ő. Vagyonban, tudásban előkelő helyzetét mindig a közjó szolgálatára valónak tartotta. Nem volt egyetlen mozgalom, mely akár az irodalom és kultúra emelésére, akár a nemzeti védelem munkájára, akár a vallás-erkölcsi élet ápolására irányult, hogy abból ő részt nem kért volna magának. S hogy a zászlót rendesen az ő kezébe adták ott, hol az ő neve maga egy zászlót jelentett: az csak természetes. S minő lelkiismeretességgel felelt meg mindeniknek! Mennyi ünnepnapot szerzett a társadalomnak, kötelességei nyilvános és személyes teljesítésével!

Benne rajongtunk multunkért; ah, bár ép ugy lelkesedtünk volna benne karakterizálódó feladatainkért is! Mert benne multunk kiválóságai s jövőnk feladatai bámulatos harmóniában egyesültek.

A „rég jó idők“ pátriárája modern izléssel

és műveltséggel, a mult konzervatív tisztelete és ápolása az okos és helyes reformok elfogadásával, árisztokrata gavallérság s az udvariasság minden formáinak szives követése a demokrata munkásság ethikai értekelésével, magánál és másoknál egyaránt, nem a születésnek, hanem a műveltségnek s főleg a jellemnek és közhasznu önzetlen munkásságnak becsülése és kitüntetése: ezek tették egyéniségét a mult és jövőndő mesgyéjén oly végtelenül tiszteltté, ideállá azokra, kik szerencsések valának őt közelebről ismerni, nagy elméjét bámulni, még nagyobb szive melegét érezni.

Mert a nagy tudósnál is nagyobb volt benne „*az ember*“. Én ugyan csak 10 év óta ismerem közelebről, de azt hiszem, ilyen volt ő mindig. Szelid szemeiből nagy lelke, szerető szive sugárzott és benne soha sem cikázott a harag villáma. A rossz benne soha sem ébresztett haragot; gyűlölet, megtorlás, bosszuállás érzelmeit nem ismerte; a rossz, a bűn, mit látott vagy tapasztalt, csak mély szomorúság boruját vonta homlokára. Az embereket mindig a saját álláspontjukról ítélte meg és így soha senkit sem ítelt el teljesen. Lelke mindig az eszményi világban járt s akinél igaz, nagy és nemes törekvéseket látott, az mindig számíthatott az ő támogatására. Bizalmát senkitől sem vonta meg, míg őszinteséggel és nyílt egyenességgel közeledtek felé, de mint a mimóza, rögtön zárkózott lett és visszavonult onnan, hol az egyenesség hijját, akár a diplomácia formájában is, érezte. A politikai élettől e vonása tette idegenné s általában a közélet minden teréről vissza-

vonult, hol a nyílt és őszinte elvi harcokat, melyekben rendületlenül megállt meggyőződése mellett, nem éppen kifogástalan eszközökkel dolgozó diplomatisálás váltotta fel. Egyházi életünk egyik legdiszesebb állásától is emiatt vált meg.

S ha kutatjuk, hogy e gyönyörű jellemnek miben van a titka, mi volt azon benső erő, mely ilyenné alakította őt: elérkezünk egy sokak által alig észrevett, még kevesebbek által méltányolt alapjellemvonásához: *mély és igaz vallásosságához.*

Az a fenséges nyugalom arcán, szívében, cselekedeteiben: nem stoikus nyugalom, hanem a mennyei Atya gondviselésében való bizalom kifolyása; az a szelid derű, csendes humor: az Isten gyermekeinek vidámsága; az az erkölcsi biztosság s egyben tartózkodás, melylyel ítélt, az a munkabeli és szolgálati készség, melylyel munkakörét s állásait betöltötte: nem a Kant kategorikus imperativusából folyt, hanem abból a tudatból, hogy „Istennek vagyunk munkatársai“; az az optimisztikus világnézet, mely oly nyugodtá, derültté tette egész egyéniségét, nem a hégeli filozófiából fakadt, hanem az evangéliumból folyó keresztyén világnézet volt. Vallásos volt lelke mélyéig. A Krisztusnak — kit úgy szeretett — nem sok hivebb tanítványa volt korunkban nálánál. „Könyvtáram — írja egyik uti állomásáról — csak bibliámból áll, látszólag kevés egy felolvasás készítéséhez, valójában benne az egész életbölcseiség s korunknak főleg erre volna szüksége“. És vallásossága nemcsak értékelni tudta a nyilvános kultuszcselekvényekben való részvételt, de szükségét is érezte annak. Ellen-

tétben társadalmi osztálya főleg férfi tagjaival, szívesen járt templomba s lelki vágygyal járult gyakran az Ur asztalához. Ah, ő nemcsak szóval vallotta a hit és tudás összhangját, nemcsak vallotta, hogy „csak a felületes vagy egyoldalú készületlenség, a tudás megéelyezése, a bölcséleti vizsgálat hiánya lát és láttat a hit és tudás közt ellentétet“, de életével, egész személyiségével bizonyította, hogy „Isten mind a kettőben nyilatkozik s ha valódiak, egyformán Isten megismeréséhez vezetnek.“

Bizony, ha nagy veszteség az ő halála a magyar tudományosságra, nem kisebb s tán érzékenyebb erdélyi reform. egyházunkra s ennek társadalmi egyesületére: az Értekezletre, mely benne megtestesült eszményét vesztette el, mikor üresen hagyta világi elnöki székét.

Most már pihen. 67 éves korában dőlt sírba s nekünk ah, mégis oly korán. Ám, megnyugszunk azon, amit az ő szájából hallottunk: „Te tudod Uram, mikor jó az embernek meghalni. Add hát, nem azt, mit a mi balga szívünk kíván; add azt, mit te jónak látsz, mert az a valóban jó“. Az Ur adott neki szép életet, áldott munkásságot, hű hitvest, hálás egyházat és nemzetet, mikben e földi életében gyönyörködött, adott imádkozó lelket s az örökélet bizonyos reménységét, amely őt — tudjuk! — meg nem szégyenítette.

Földi vándorlásának végső állomása, hű képe volt egész életének. Ravatala ott állt a Magyar Tudományos Akadémia oszlopcsarnokában, melynek al-elnöke volt, s mellette az egyszerű református pap

mondta a hitvallomást, az ő lelkének mindennapi imádságát, a legegyszerűbbet és legfelségesebbet: a „Miatyánk“-ot... A hit szolgája a tudomány csarnokában s a tudomány megdicsőülve a hit által! Ah, az örökkévalóság távlata megnyílt s gróf Kuun Géza levette földi sátorát, bement az örökkévalóságba!

Ravataláról neki itéletül, nekünk intelmül lelkünkbe csendül: „Légy hiv mindhalálig s neked adom az életnek koronáját!“

Halljuk meg és kövessük az intelmet!!

Nagy Károly.

ref. theol. tanár.

Jegyzőkönyv

az erdélyi ev. ref. egyházkerület egyházi értekezletének
Sepsiszentgyörgyön, 1905 október hó 17-én délelőtt az ev. ref.
templomban tartott

d í s z g y ű l é s é r ő l.

Jelen vannak: Elnök; Nagy Károly alelnök; Tárkányi György titkár; Bodor Géza jegyző. Az egyházmegyékből:

I. Sepsi egyházmegyéből: Antal Lajos lisznyói lp., Bálint Ferencz eresztevényi lp., dr. Bene István orsz. gyűl. képviselő, Biró Dezső, Bitay Géza egerpataki lp., Bodor Tivadar koll. főgondnok, Bőjthe Géza szemerjai lp., Bartha János s.-magyarosi lp., Barabás József, Bartha József, Benkő József, Benkő László, Czeglédi János rétyi lp., Czintos Sándor, Csiszér Zsigmond kálnoki lp., Csősz János koll. tanár, Csulak Zsigmond kóbori lp., Csutak Vilmos koll. tanár, Darvai István koll. tanár, Damokos Géza, Dávid József komlói lp., Fülöp János, dr. Gencsy Endre brassói világi tag, Glass Ferenc, koll. tanár, Gercsi Balogh Ferenc, ifj. Gödri Ferenc polgármester, Gyárfás Győző kir. főmérnök, Gyárfás Sándor, Gyárfás Béla, Györbiró Lajos, Imecs Ernő egyhm. gondnok, Jakab József s.-martonos és fotosi lp., Józsa Sándor esperes, Jakab Álmos, József Lajos, Kis Albert sepsiszentgyörgyi lp., Koréh István, dr. Koréh Lajos, Koréh Endre sepsiszentgyörgyi lp., Kiss Lajos étfalvi lp., Kónya Miklós, Kolumbán Ferenc s.-szentkirályi lp., Kovács Antal

kilyéni lp., Kovács Árpád, Kovács Ferenc körjegyző
 Kisborosnyó, Kökössy Gábor, Kökösi György, dr.
 László Ferenc koll. tanár, Makkai Ernő, Mezei János,
 Molnár Lőrinc koll. tanár, Nagy Dénes, Nagy Gergely,
 Nagy István igazgató, dr. Nagy Sándor koll. tanár,
 Óvári Károly, Ósz Salamon uzoni énekvezér. Petrás
 György koll. tanár, Péter Gerő. Péter Mózes koll.
 igazgató, Péchy Árpád brassói lp., Pünkösti István
 uzoni lp., Rácz Albert árapataki lp., Sipos Samu árva-
 házi igazgató, Szabó Ferenc bodolai lp., Szász Béla
 koll. tanár, Szathmáry Károly, Takács Károly kökösi
 lp., Thamo Gyula lp., Ujvárosi József egyházmegyei
 főgondnok, Zayzon Ferenc koll. tanár, Vass Dénes
 gidófalvi lp., Végh Endre koll. tanár.

II. Erdővidéki egyházmegyéből: Molnár Imre bar-
 docsi lp., Sándor András muzsnai lp., Lőrincz Gyula
 kisbaconi lp., egyhm. főjegyző.

III. Kalotaszegi egyházmegyéből: Biró András
 darócboártelki lp., egyházm. főjegyző.

I. Kézdi egyházmegyéből: Bodor Géza esperes,
 alsócsernátoni lp., Czirmay Zoltán kézdivásárhelyi lp.,
 Kelemen Győző márkosfalvi lp., Kiss József dálnoki
 lp., egyhm. főjegyző, Megyaszi Mihály felsőcserná-
 toni lp., Nagy Gerő kézdivásárhelyi énekvezér, ért.
 pénztárnok, Ósz Lázár karatnai lp., Szabó Jenő kézdi-
 vásárhelyi lp., dr. Török Andor polgármester Kézdi-
 vásárhely, Volloncs Miklós maksai lp.

V. Kolozsvárról: Irsay József kolozsvári lp.,
 Nagy Károly theol. tanár, értekezletileg alelnök, Tár-
 kányi György koll. tanár, ért. titkár.

VI. Küküllői egyhm.: Balogh Sándor m.-bodoni lp.

VII. *Marosi egyházmegyéből*: Tóthfalusi József marosvásárhelyi lp.

VIII. *Nagyszebeni egyházmegyéből*: Horváth István bürkösi lp.

IX. *Orbai egyházmegyéből*: Bajkó György barátosi lp., Bartha Imre gondnok Kovászna, Csia György főgondnok Kovászna, Földes György zabolai lp., Ignác László kovásznai lp., Kocsis Elek barátosi énekvezér, id. Péter Károly esperes, szőrcsei lp., Veress Károly papolci lp.

X. *Udvarhelyi egyházmegyéből*: Biró Áron f.-boldogfalvi lp., Csia Kálmán etédi lp., ifj. Péter Károly esperes, alsósófalvi lp.

Az értekezleti tagokon kívül a Mikó-kollégium ifjusága, a helybeli s nagyobb számban a vidéki közönség.

A díszgyűlést délelőtt 9^{1/2} órakor alkalmi istentisztelet előzte meg, melyen:

a) A gyülekezet a XC-ik zsoltárt és a 92-ik dicséretet énekelte.

b) Alkalmi imát mondott Péchy Árpád, brassói lelkipásztor.

c) Szász Izsákné és Káliné Nagy Leona „Adjatok hálát az Istennek” (CV. zs.) énekeltek.

d) Egyházi beszédet tartott II. Péter 3. rész 13. verse alapján I. Irsay József kolozsvári lelkipásztor.

e) Az istentisztelet befejezéséül a gyülekezet énekelte a XV. dics. 15-ik versét.

Az istentisztelet végeztével Nagy Károly egyházi alelnök előrebocsátja, hogy értekezletünk világi

elnökei a megjelenésben akadályozva lévén, hivatali sorrend szerint rá vár a gyűlés megnyitása, mit eddig nagynevű és tudomány világi elnökeink végeztek.

Ezen megtisztelő feladat kötelességévé teszi, hogy futó pillantást vessen értekezletünk eddigi küzdelmes életére. Lelkesedéssel vázolja a magasztos feladatokat, melyeket értekezletünk maga elé tűzött; érinti az akadályokat, melyek célja kivitelében gátolták s melyeknek legyőzése képezi Értekezletünk előjáróinak éber gondját, legfőbb igyekezetét. Erős meggyőződésének adva kifejezést, hogy az emberi élettevékenységnek minden mezején az ellentéteket kiegyenlíteni, az önző, kicsinyes érdekeket elnémitani s a lelkeket egy magasabb erkölcsi világrend szolgálatának s ezzel Isten országa építésének megnyerni a Krisztusi szeretet, igaz keresztyéni hit és vallásos buzgóság segít, melyeknek egyháztársadalmi uton élesztését és ápolását munkálják több kevesebb sikerrel egyhm. értekezletünk s ezt célozzák vándorgyűléseink is. Erre a nemes munkára hívá föl ez alkalommal is a megjelenteket, kiket szívélyesen üdvözöl, a diszgyűlést megnyitja.

Elnök aá-nak értekezletünk [5 évi munkásságát felölelő megnyitó beszédét gyűlésünk általános tetszéssel fogadja.

2. Nagy Károly elnök aa a jegyzőkönyv vezetésére Bodor Géza esperes aát, a jegyzőkönyv hitelesítésére Irsay József kolozsvári lelkész és Tárkányi György vallástanár aait s világi elnökeink távolléte folytán világi elnökül gyűléseink folyamára ifj. Gödri Ferenc gondnok aát hozza javaslatba,

Gyűlésünk elnök aa ezen javaslatát egyhangulag elfogadja.

3. Tárgysorozat rendjén elnök Nagy Károly aa felolvassa dr. gr. Kuun Géza világi elnökünk életét, munkásságát, jellemét és egész egyéniségét hiven visszatükröző emlékbeszédét.

Gyűlésünk mély meghatottsággal hallgatta a szép emlékbeszédet s ennek hatása alatt az idvezült iránti kegyeletének az által is kifejezést kívánt adni, hogy részvétének távirati nyilvánításával titkár aát megbizza. Az emlékbeszéd tartásáért Nagy Károly aának köszönetét fejezve ki, határozatilag kimondja, hogy az emlékbeszédet az Évkönyvbe teljtartalmulag kiadja.

4. Az idő előre haladván, elnök aa a délután tartandó rendes közgyűlést az érdeklődők figyelmébe ajánlva a díszgyűlést bezárja.

Bodor Géza
jegyző.

Jegyzőköny

az erdélyi ev. ref. egyházkerület egyházi értekezletének
Sepsiszentgyörgyön, a városház disztermében 1905. október
hó 17-én d. u. tartott

k ö z g y ü l é s é r ő l.

Elnök: Gödri Ferencz. Jegyző: Bodor Géza.

Jelen vannak a délelőtti diszgyűlésen jelen
volt tagok.

5. Elnök aa. d. u. 4 órakor tárgyaló közgyűlé-
sünket megnyitva, bejelenti, hogy Csontos Olivér
marosvásárhelyi értekezleti tag aa. meg nem jelen-
hetését igazoltatni kéri s egyuttal értekezletünk javára
küld 20 koronát.

Közgyűlésünk Csontos Olivér aa. kegyadomá-
nyát köszönettel fogadja s távolmaradását igazoltnak
tekinti.

6. Elnök aa. fájdalommal jelenti a mély gyászt,
mely magyar református anyaszentegyházunkat Szász
Károly püspök aának, a dunamelléki egyházkerület
nyugalomba vonult főpásztorának most már örök
nyugalomra szólításával érte.

Közgyűlésünk elnök aa. gyászhiradását fájó
részvétellel fogadja s ennek jegyzőkönyvében kifejezést
adva, egyuttal megbizsa elnök aát, hogy b. e. Szász
Károly püspök családjának, Varga Gyuláné Ónagysága
címére Értekezletünk részvétét táviratilag tolmácsolja.

7. Elnök aa. indítványára közgyűlésünk Érte-
kezletünk védnökeit, br. Bánffy Dezső egyházkerületi

rangidősb főgondnok és dr. Bartók György püspök aait táviratilag üdvözölni határozza.

8. Tárgysorozat rendjén Horváth István bürkösi lelkész aa. felolvassa „A kijelentés mint tudományos követelés“ című értekezését.

Közgyűlésünk az értekezést osztatlan figyelemmel hallgatva és általános elismeréssel fogadva, Horváth István aának ezért köszönetét fejezi ki, magát az értekezést „Évkönyvébe“ teljtartalmulag fölvetetni határozza azzal az észrevétellel, hogy mivel szervezetünkben most is sok a bizottság, az értekezéshez fűzött indítványt mellőzi, mely azt javasolja, hogy a theologia, philosophia és természettudományok haladásának és a haladás eredményeinek megfigyelésére s népies alakban közzétételére Értekezletünk állitson föl külön szakosztályokat. Ehelyett Értekezletünk örömmel veszi, ha illető szakférfiaink a tudomány újabb vivmányait s eredményeit ismertetik, közzéteszik.

9. Tárgysorozat rendjén Tárkányi György titkár aa. előterjeszti Értekezletünk egy évi munkásságáról összeállított s közgyűlésünk által jegyzőkönyvre venni határozott titkári jelentését.

Közgyűlésünk a választmány s illetőleg az elnökség intézkedését jóváhagyó tudomásul veszi s ezért titkár aának és a választmánynak — buzgó munkálkodásuk méltánylására — köszönetét nyilvánítja. A titkári jelentéssel kapcsolatos indítványokat pedig magáévá teszi, határozattá emeli.

10. Tárgysorozat rendjén olvastatik Müller Béla pénztárnok aa. jelentése, mely szerint pénztárnok aának átadatott:

a) alaptőke címén a „Közhasznú Szövetkezet“ 635. számú betétkönyvében elhelyezett tőke, melynek jelenlegi összege 2714 K 89 fillér.

b) forgalmi tőke címén átadatott	944 K 07 f.
Tagdíjakból 1904. okt. 7-től dec. 31-ig befolyt	477 „ 85 „
1904. dec. 31-ig összes bevétel.....	1421 K 92 f.
„ „ „ „ kiadás	1102 „ 56 „
Év végén készlet	319 K 36 f.
1905. jan. 1-től okt. 14-ig bevétel volt	857 K 55 f.
„ „ „ „ „ kiadás volt	540 „ 36 f.
Készlet	317 K 19 f.

Ezen pénztárnoki jelentést közgyűlésünk azon hozzáadással veszi tudomásul, hogy a számadás felülvizsgálására és jelentéstételre Biró András aa. elnöklete alatt Nagy Károly, Tárkányi György és dr. Sárkány Lajos aait küldi ki.

11. Titkár aa. beterjeszti a jövő 1906. évi költség-előirányzatot.

Közgyűlésünk a költségelőirányzatot a kimutatott szükséglet- és fedezet-összegekkel helybenhagyja.

12. Olvassatik Vajda Ferenc szerkesztő aának a „Vasárnap“ című lap anyagi ügyeit ismertető jelentése, mely szerint a lap év végéig 42 koronányi tulkiadás megtérítését igényli.

Közgyűlésünk a jelentést tudomásul veszi. A „Vasárnap“ segélyezését továbbra is fenntartja s az ezen felül rendelkezésre álló 125 K 80 fillért Vajda Ferenc szerkesztő aának honoráriumként kintalja.

Mély sajnálattal fogadja közgyűlésünk Szerkesztő

aának azon megmásíthatlannak jelzett kijelentését, hogy megrendült egészségi állapota parancsolólag kényszeríti, hogy a f. 1905. év végén a „Vasárnap“ szerkesztésétől megválják. Értekezletünknek nem állván módjában, hogy Vajda Ferenc aának a „Vasárnap“ szerkesztésével tanusított önfeláldozó munkásságát és közhasznu buzgó tevékenységét méltóképpen jutalmazza, ezekért, midőn méltányló elismerését és köszönetét nyilvánítja, egyuttal egyhangulag értekezletünk tiszteletbeli tagjává és a választmány állandó tagjává választja. S mennyiben a lap további szerkesztését nem vállalná, hogy a szerkesztés folytonosságát biztosítsa: Tóthfalusi József marosvásárhelyi lelkész aát bizza meg a további szerkesztéssel az eddigi feltételek: erkölcsi és anyagi támogatás mellett.

13. Az idő előrehaladván s a tárgysorozat is ki lévén meritve, elnök aa. a gyűlést este 7 órakor bezárja.

Bodor Géza,
jegyző.

Jegyzőkönyv

az erdélyi ev. ref. egyházkerület egyházi értekezletének
Sepsiszentgyörgyön, a városház dísztermében 1905 október
hó 18-án tartott

k ö z g y ű l é s é r ő l.

14. Elnök: Gödri Ferenc. Jegyző: Bodor Géza.

14. Tárgysorozat rendjén Tóthfalusy József, marosvásárhelyi lelkész aa. felolvassa „Értekezleti munkásságunk belterjesebbé tételéről“ című értekezését.

Közgyűlésünk a nagy gonddal összeállított értekezést Évkönyvében teljhatalmulag kiadni határozza s Tóthfalusy József aának ezért köszönetét nyilvánítja. Az értekezésben foglalt elvek gyakorlati alkalmazását illető indítványokat elvileg helyeselve, az az igazgató választmányt megbizzza, hogy:

a) egyházkerületünkben nőegyletek alakítása és
b) egészséges egyházi közszellem ébresztése ügyében tegyen javaslatot.

15. Tárgysorozat rendjén elnök aa. fölhívja közgyűlésünket a gróf Kuun Géza aa. halálával ürességbe jött elnöki állás betöltésére.

Közgyűlésünk értekezletünk világi elnökévé egyhangulag gróf Bethlen Pál vil. alelnök aát s a gr. Bethlen Pál aa helyére Lészay Ferenc aát választja meg.

15. Tárgyaltatik Csia Kálmán etédi lelkész aának a választmány határozati javaslata kapcsán beterjesztett indítványa, melyben a reformáció 400 éves emlék-

ünnepére a protestáns egyházaknak evangéliumi unióban egyesítését és így a kiválóan fontos ünnep jelentőségének ezáltal még emlékezetesebbé tételét javasolja.

Közgyűlésünk az igazgató választmány javaslatának elfogadásával kimondja, hogy ezen indítványt az egyházmegyei értekezletnek figyelmébe ajánlja s fölkéri ezeket, hogy az indítványban jelzett cél kivételét tárgyzó munkákat terjesszék föl titkár aához hogy ezek közül a legkiválóbb munka közgyűlésünk elé vitessék s tárgyalásunk alapjául vétessék. Addig is indítványozó aát megbizza, hogy ezt a kérdést tegye tüzetes tanulmány tárgyává s egyházi sajtónkban ismertesse.

16. A tárgysorozat ki levén meritve, Nagy Károly elnök aa. értekezletünk nevében köszönetet mond az értekezletünket szives vendégszeretettel fogadó városnak, egyházmegyének és egyházközségnek, valamint Gödri Ferenc gondnok aának is gyülekezésünk folyamán az elnöki tisztség állandó végzéseért.

Ezek után elnök aa. közgyűlésünk tagjait a most d. e. 10 órára kitűzött, a Székely Mikó-Kollegium által rendezett Mikó Imre-émlékünnepélyen testületileg részvételre kérve, ülésünket bezárja.

Bodor Géza,
jegyző.

